

MODERN KLASİKLER Dizisi - 90

STEFAN ZWEIG BİR ÇÖKÜŞÜN ÖYKÜSÜ

ALMANCA ASLINDAN CEVİREN:
REGAİP MİNARECİ

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

MODERN KLASİKLER Dizisi - 90

STEFAN ZWEIG BİR ÇÖKÜŞÜN ÖYKÜSÜ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
REGAİP MİNARECİ

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

2 basım

Genel Yayın: 3729

dosyataciri.com

MODERN KLASIKLER DİZİSİ

STEFAN ZWEIG

BİR ÇÖKÜŞÜN ÖY KÜSÜ

ÖZGÜNADI

GESCHICHTE EINES UNTERGANGS

ÇEVİREN

REGAİP MINARECİ

©TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017

SERTİFİKA NO: 29619

EDITÖR

GAMZEVARIM

GÖRSEL YÖNETMEN

BiROL BAYRAM

DÜZELTİ

MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM ŞUBAT 2017, İSTANBUL

2. BASIM MART 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-952-7 (KARTON KAPAKLI)

BASKI

SENA OFSET AMBALAJ MAT. SAN. VE TIC. LTD. ŞTI

Maltepe Mah. Litros Y olu Sk. No:2/4 Matbaacılar Sitesi 2 Dk: 4Nb7

Zeytinburnu 1 istanbul

(0212) 613 38 46

Sertifika No: 12064

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

istiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 istanbul

Tel. (0212) 252 39 91

Faks (0212) 252 39 95

www.iskuur.com.tr

Modern

Klasikler

Dizisi -90

Stefan

Zweig

Bir gküşün

Oyküsü

Almanca aslından

çeviren: Regaip Minareci

TORKIYE

Kültür Yayınları

dosyataciri.com

1

Madame de Prie, sevgilisi Bourbon Dükü'ne devlet

işlerini yönetme görevinden kralın el çektiediği gün, arabayla çıktığı sabah gezintisinden döndüğü sırada önünde dalkavukça eğilen iki kapı görevlisini

bıyık altından

gülerken yakalayınca rahatsız olmuştu. Önce bunu hiç

belli etmeden adamların yanından sakince yürüyüp geçti,

merdivenleri çıktı ve en üst basamağa geldiğinde başını ansızın çevirdi; iki adamın geveze ağızlarını yaymış şapırtıyla güldüklerini, ama tabii kendilerini hızla toparıyıp korkuyla yeniden eğildiklerini gördü.

Şimdi yeterince anlamıştı. Kraliyet muhafız kıtasına

bağlı, omuzları sırmalı bir subayın elinde bir mektupla onu

beklediği salonuna çıktı ve sanki dostlarına ait bir eve her

zamanki ziyaretlerinden birini yapıyormuşçasına tasasız,

hatta coşkulu sayılabilecek bir tavır takındı. Mektubun

üzerindeki kraliyet mührünü ve getirdiği sıkınuh haberin

bilincinde olan subayın biraz şaşkın halini görmesine kar

şın ne merakını ne de kaygısını açığa vurdu. Zarfı açmadan ya da yakından bile incelemeyen genç ve soylu askerle oradan buradan sohbet etti; şivesinden onun bir Breton olduğunu anlayınca da bir hanımefendinin bir zamanlar bir Breton'la istemeden gönül ilişkisine girdiği için durmaksız-

Stefan Zweig

zın Bretonlar' dan hoşlanmadığını dile getirdiğini anlattı.

Davranışları hafifmeşrep ve taşkındı; bunun yarısını kaygısızlığını göstermek için hesaplayarak, yarısını da alışkanlıktan yapıyordu; bu, bütün yapmacık tavırlarını doğalmış

gibi gösteren, hatta bu tavırları gerçekten içtenliğe dönüştüren dalgın ve tasasız hoppalığı gibiydi tıpkı. Madam sohbeti öylesine uzattı ki, saraydan gelen, elinde buruşturarak tuttuğu mektubu gerçekten unuttu. Ama sonunda mührü

yine de kırdı.

Mektuptaki düşündürücü ölçüde nezaketten uzak kısa

kraliyet emrine göre, derhal sarayı terk edecek ve Normandiya'daki kendisine ait Courbepine malikanesine çekilecekti. Gözden düşmüş ve sonunda düşmanları kazanmıştı: **dosyataciri.com**

Bunu saraydan gelen haberi henüz almadan kapısındaki

görevlilerin sırtından anlamıştı zaten. Ancak kendini

ele vermedi. Satırları yukarıdan aşağıya takip eden gözlerini subay kaygıyla izledi. Seğirmiyordu gözleri, ama madam sonunda subaya doğru döndüğünde içlerinde bir gülümseme ışıltısı belirmişti. "Majesteleri sağlığım için çok endişelenmişler ve bu sıcağın kavrulan kentten ayrılıp şatoma çekilmemi arzu ediyorlar. Arzularını derhal yerine getiece

ğimi majestelerine bildirin." Bunları söylerken, sözlerinde

gizli bir anlam varmış gibi gülürnsüyordu. Subay şapkasını

kaldırdı ve reveransla uzaklaştı.

Ancak kapı subayın ardından kapanır kapanmaz madamın dudaklarındaki gülümseme kurumuş yaprağın dökülmesi gibi soluverdi. Mektubu öfkeyle buruşturdu kadın.

Kalemi kendi elleriyle tutup yazdığı, kralın adını taşıyan ve

her biri ayrı bir yazgı olan benzeri kaç mektup dünyaya

yayılmıştı kim bilir! Şimdi de onu, Fransa'nın tamamını

iki yıl boyunca yönetmiş birini böyle bir kağıt parçasıyla

saraydan uzaklaştırma cesaretini gösteriyorlardı: Düşman-

2

Bir Çöküşün Öyküsü

larından böylesi bir yüreklilik beklernemişti oysa. Elbette,

genç kral onu asla sevmemiş, hep kötü davranmıştı; ama

Marie Leszczyńska'yı, sırf halktan bir sürü pencerelerinin önünde gürültü yaptı ve ülkede bir tür kıtlık hüküm sürüyor diye kendisini sürgüne yollaması için mi Fransa

kraliçesi yapmıştı madam? Bir an düşündü, acaba direnç

mi göstermeliydi? Fransa hükümdan olan Orleans Dükü

bir zamanlar sevgilisiydi, bugün sarayda iktidar ve mevki sahibi olan herkes bunu yalnızca roadama borçluydu.

Kadının dosttan yana sıkıntısı yoktu. Ancak onu hükmeden biri olarak tanımış insanların karşısına ricacı olarak çıkmayacak kadar gururluydu; yüzündeki gülümsemenin

eksildiğini Fransa'da kimse grmemeliydi. Öyle ya, sürgün

yalnızca birkaç gün sürebilir, duygular yatıştıktan sonra

dostları resmen geri çağınlmasını kabul ettirebilirlerdi.

Daha şimdiden hayalinde intikarnın tadını çıkarıp öfkesini

bununla bastırdı.

Madame de Prie saraydan ayrılışını çok büyük bir gizlilik içinde sürdürdü. Kimsenin ona acımasına fırsat vermedi, gideceğini açıklamak zorunda kalmamak için konuk kabul

etmedi. Ansızın, gizemli ve maceralı bir şekilde ortadan

kaybolmak, yokluğunu bütün sarayı şaşkına çevirecek kalıcı bir muammayla bağdaştırmak istiyordu: Çünkü bu tuhaf özellik, sürekli kandırmak istemek, gerçek eylemlerini bir yalanla örtrnek onun karakteriydi. Madam yalnızca bir

kişiyi, sürülmesine sebep olan can düşmanı Belle-Isle Kontu'nu ziyaret etti. Ona gitmesinin nedeni, gülümsemesini, tasasızlığını ve güvenini göstermekti. Konta, saray yaşamının meşakkatinden biraz uzaklaşıp dinlenme fırsatı bulmayı memnuniyetle karşılrlığını anlattı, yalanlar söyledi ve aleni yalanlarıyla ondan nefret ettiğini ve onu aşağılarlığını

gösterdi. Kont, soğuk bir ifadeyle gülümsemekle yetindi ve

3

Stefan Zweig

uzun süreli yalnızlığa katlanmakta zorlanacağını söyleyip,

"uzun" sözcüğüne yaptığı tuhaf vurguyla rnamın irkilmesine yol açtı. Ama kadın kendine hakim oldu ve kontu ava çıkmak üzere kibarca malikanesine davet etti. Öğleden

sonra Rue Appoline'deki küçük evinde aşıklarından biriyle

buluştu ve onu sarayda olup biten her şeyden kendisini haberdar etmekle görevlendirdi. Akşam olunca yola koyuldu. Üstü açık faytonla güpegündüz kentin içinden geçmek istemiyordu, çünkü insanların can verdiği isyanda halk ona

düşmanlık beslemişti; bir de ortadan kayboluşunun bir sırra dönüşmesinde inatla ısrar ediyordu. Saraya gündüz geri dönebilmek için yola gece çıkmak istiyordu. Sanki birkaç

günlüğüne gidiyormuş gibi ikametgahını olduğu gibi bı

raktı ve arabanın hareket ettiği an dinleornek üzere kısa bir

yolculuğa niyedendiğini ve yakında döneceğini duyulacak

biçimde söyledi, çünkü bu sözlerin ona saraya dönüş yolunu açacağını biliyordu. Maske taşımayı ve rol yapmayı kendine öylesine belletmişti ki, kendi yalanıyla gerçekten

sakinleşti, sarsılacak ilerleyen arabada çok geçmeden rahat

bir uykuya daldı ve Paris'i epeyce geride bıraktıktan sonra

uğradıkları ilk mola yerinde uyanıp kendini yeni bir arabada ve onun açısından iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu kesticemediği yeni bir yazgının içinde bulunca şaşırıldı. Tek

hissettiği şey, altındaki tekerleklerin döndüğüydü ve bilmediği bir şeye doğru ileiyor olmasına hükmedemediği; gelgelelim ciddi kaygılara kapılamayacak kadar düşüncesiz

biri olduğundan yeniden uykuya daldı.

Normandiya yolculuğu zahmetli geçmiş ve uzun sürmüştü, ancak madam Courbepine' de geçirdiği ilk günle birlikte neşeli mizacını yeniden kazanmıştı. Huzursuz, kıpır kıpır, sürekli yeni şeyler arzulayan ruhu, kendini kristal berraklığındaki taşra yaz gününe teslim etmekte sıra dışı

4

Bir Çöküşün Öyküsü

bir çekicilik bulmuştu. Bin bir kaçıklık yaparak kendinden

geçti, bir zamanlar olduğu ve içinde çoktan öldüğünü sandığı, saçına solgun kurdeleler takmış ve sırtına bembeyaz elbise giymiş küçük kız gibi ağaçlıklı yollarda koşarak,

çitlerin üstünden atlayarak, pır pır uçuşan kelebekleri yakalamaya çalışarak eğlendi. Yürüdükçe yürüdü, adım atarken uzuvlarını ritmik bir biçimde gevşetmenin nasıl büyük bir haz olduğunu yıllardan sonra ilk kez hissetmesi gibi,

sarayda yaşadığı günlerde sade yaşama dair unuttuğu her

şeyi kendinden geçerek yeniden keşfetti. Zümrüt yeşili çayırılara uzanıp bulutları seyretti. Ne tuhaftı, yıllardır tek bir bulut görmemişti, bulutların Paris'teki binaların üstünde

de böyle güzel kenarlı, böyle puf puf ve bembeyaz, böyle

terterniz olup olmadığını, böyle süzülüp süzülmediğini merak etti içinden. Gökyüzünü ilk kez gerçek bir şey olarak kavırıyordu ve göğün mavi, beyaz lekelerle beneklenmiş

kabartısı, ona kısa bir süre önce genç bir Alman prensinin

armağan ettiği barikulade Çin vazolarını çağrıştırdı; ama

gökyüzü daha güzeldi, daha yoğun ve daha rnaviydi, ipek

gibi yurnuşacık hissedilen ılık ve mis kokulu havayla doluydu. Paris'te sürekli eğlenceden eğlenceye koşturmuş biri olarak avarelik hoşuna gitti, ayrıca çevresindeki sessizlik

taze bir içki gibi enfesti. ilk kez fark ediyordu, Versailles'da

çevresini saran insanların hiçbiri urnurunda değildi, hiçbirini sevrniyor, hiçbirine hınç duyrnuyordu; şurada, arınanın kenarında ellerinde parıldayan kocaman tırpanlarıyla duran, arada sırada ellerini gözlerine siper edip merakla ona doğru bakan çiftçiler kadar urnursarnıyordu onları. Gitgide daha da coştı, genç ağaçlada haşarı bir oyun tutturdu, aşağıya doğru sarkan dalları yakalayınca kadar havaya

sıçradı, sonra dalları bıraktı ve birkaç beyaz çiçek, onları

yakalamaya çalışan eline ve yıllardan beri ilk kez yeniden

5

Stefan Zweig

açık bıraktığı saçlarına ok isabet etmiş gibi düşünce bir

kahkaha attı. Hoppa kadınların yaşamlarının her anında

sahip olduklan o muhteşem dalgınlıkla, sürgünde olduğu,

bir zamanlar Fransa 'ya hükmettiği, şimdi kelebeklerle ve

pırıl pırıl parlayan ağaçlada yaptığı gibi kaderlerle kayıtsızca oyuayabildiği anlarından sıyrıldı; beş, on, on beş yıl geriye gitti ve şimdi artık Matmazel Pleuneuf'dü, Cenevreli

bankerin manastır bahçesinde oynayan, Paris'ten ve dünyadan habersiz on beş yaşındaki kısa boylu, sıska, coşkulu kızıydı yalnızca.

Öğleden sonraları hizmetçi kızlara buğdayın toplanmasında yardım ediyor, koca koca ekin demetlerini bağlamayı ve sonra bwıları çilgınca bir hamleyle arabanın üstüne at

mayı müthiş eğlenceli buluyordu. Ve de önceleri çekingen

davranıp derin saygı gösteren herkesin arasında yükünü

iyice tutmuş arabanın tepesine kurulup bacaklarını sallandırıyor, oğlanlada gülüşüyor, sonra da dansa gidildiğinde kendini ortalarına atıp döndükçe dönüyordu. Bütün bunları sarayın başarılı bir maskeli balosu olarak algılıyor ve nasıl hoş vakit geçirdiğini, saçlarında kır çiçekleriyle nasıl

halka dansı yapıp, çiftçilerle aynı testiden içtiğini Paris'te

anlatacağını düşünüp keyifleniyordu. Versailles'da iken

pastoral oyunların aldatmaca olduğunu nasıl algılamadıysa, bütün bunların gerçek olduğunu da fark etmiyordu.

Yüreği kendini daima ana kaptırıyor, doğruyu söylerken

yalan söylüyor ve aldatmak istediğinde de dürüst oluyordu: Madamın her zaman tek bildiği, ne hissettiğiydi. Ve şimdi bütün damarlarından mutluluk ve coşku akıyordu,

gözden düştüğünü düşünmek onu güldürürdü.

Ertesi sabah, saatlerinin kristal berraklığındaki ferahlı

ğına bir damla kapkara bezginlik karışmıştı. Uyanmak bile

tek başına acıtıcıydı: Düşsüz geçen kapkara geceden sonra,

6

Bir Çöküşün Oyküsü

tıpkı sıcak ve bağıcu bir havadan buz kesmiş suyu içine

dalar gibi kendini günün içinde buldu. Onu neyin uyandırdığını bilmiyordu. Işık yüzünden değildi, çünkü gözleri yaşlı pencerelerin ardındaki yağrnurlu gün, donuk donuk

parıldıyordu. Gürültüden de uyanmamıştı, çünkü ses yoktu burada, duvardaki ölmüş insanlar fotoğraflarının içinden ona delici sabit bakışlada bakıyorlardı yalnızca. Neden ve ne için olduğunu bilmeden uyanmıştı: Burada onu çağıran ve cezbeden hiçbir şey yoktu.

Sonra, Paris'te uyanmanın nasıl farklı olduğunu dü

şündü. Akşamları dans edilir, oradan buradan konuşulur,

gecenin büyük bir kısmı arkadaşlarla geçirilir, ardından
da uyarılmış duyuların renkli resimleri titreştirmeyi sür

dürdüğü yorgunluğa bağlı o muhteşem uyku gelirdi. Ve

sabahları gözleri henüz kapalıyken sanki düşünden yansırmış gibi ön odalardan sesler duyardı ve sabah tuvaleti sırasında görüşmelere henüz başlamadan onlar içeri akın

ederlerdi: Herkes, Fransız dukleri, ricacılar, arkadaşları,

aşıkları onun lütfunu kazanmaya çalışır ve kayırılımayı

bekleyenlerin armağanı olarak büyük bir çabayla neşeli

davranırlardı. Hepsi bir şeyler anlatır, güler, gevezelik ederdi; dedikodular, yenilikler başucuna getirilirdi ve madam uyanma yı, doğrudan renkli düşlerinin içinden alıp yaşarnın

akışının içine taşırdı ve düş görürken dudaklarında beliren

gülümseme uçup gitmez, ağzının kenarlarında öylece kalır,

kafesinin içindeki kuş misali coşkuyla salınırdı.

Gün, fotoğraflardaki insanlardan gerçek insanlara geçer

ve bu insanlar giyinirken, gezinti ye çıkarken, yemek yerken

yeniden gece yarısına kadar yanında kalırlardı. Yaşarnının

çiçekli kayığını fasılasız bir ritimle sallayan, dalgalar gibi

durmaksızın coşkun olan bu akışın kendisini rırılıtlarla

ileriye taşıdığıını sürekli hissedirdi kadın.

7

Stefan Zweig

Ancak akış burada günü bir kayalığa fırlatıyor ve insan

saatlerin kıyısında sabit, hareketsiz, boş boş oturuyordu.

Kalkması için kadını cezbeden hiçbir şey yoktu. Bir gün

öncesinin masum eğlenceleri artık çekici gelmiyordu, onun

nazlı ilgisi çabuk dağılan türdendi. Oda boştu, havası kalmamış gibiydi, kendini bu yalnızlığın içinde

anlamsız hissediyordu kadın; kimsenin onu arayıp sormadığı bu yerde boş, yararsız, yıpranmış, bitkindi: Neden burada olduğunu ve buraya nasıl geldiğini önce ağır ağır anımsamalıydı.

Günden ne bekliyordu ki, titrek ve sessiz adımlarıyla durup

dinlenmeden sessizliğin içinde ilerleyen saate gözlerini öylece dikmişti?

Sonunda anımsadı. Eski sevgilileri arasında duyguy

la bağılandığı tek kişi olan Alineourt Prensi'ne kendisine atlı bir ulakla saraydan her gün haber ulaştırmasını rica etmişti. Ortadan kaybolarak Paris'i telaşa sardığını bir gün önce tümüyle unutmuştu, ama şimdi canı bu zaferin tadını çıkarmayı şiddetle arzuluyordu. Ulak da çok geçmeden geldi, ama haber gelmedi. Alineourt kayıtsızlık içinde ona birkaç basmakalıp söz ve haber yazmış, kralın sağlığının yerinde olduğunu, yabancı prenslerin ziyarete geldiklerini anlatmış ve roadama samimi mutluluk dileklerini bildirerek mektubunu sonlandırmıştı. Mektupta ona ve ortadan kayboluşuna dair tek söz yoktu. Kadın öfkelenmişti. Haber yayılmamış mıydı acaba? Yoksa bu sıkıcı yere dindenrek üzere geldiği yalanına gerçekten inanmışlar mıydı?

Aklı kıt, ensesi kalın bir seyis olan ulak omuzlarını silkti. Hiçbir şeyden haberi yoktu. Madam öfkesini gizleyip, hırslandığını göstermeden Alincourt'a yanıt yazdı, gönderdiği haberler için teşekkürlerini sundu ve bundan sonra da ayrıntılı bilgiler vermesini rica etti. Burada uzun süre kalmayacağını umut ediyor, ancak burayı yine de olağa-

8

Bir Çöküşün Öyküsü

nüstü beğeniyordu. Prense şimdiden yalan söylediğini fark etmemişti bile.

Ama burada günler nasıl da uzundu. Saatler, sanki insanlar gibi temkinli adımlarla ilediyordu ve madam onları hızlandıracak hiçbir yol bilmiyordu. Ne yapacağını bulamıyordu; içinde her şey susmuş, yüreğinin anlamlı müzi

ği, anahtarı kaybolmuş müzikli saat gibi ölmüştü. Çeşit

çeşit şeyler denedi, kitaplar getirtti, ama en ilginç olanları

bile ona basılı kağıtlar gibi geliyordu. içini huzursuzluk

kapladı; yıllardır aralarında yaşadığı insanları özliyordu.

Uşakları dik başlı emirlerle boş yere oradan oraya koşturuyordu: Merdivenleri gıcırdatan adımlar duymak, insan görmek, sahte haber vızıltıları yaratmak, kendini kandır

mak istiyordu; gelgelelim şimdiki bütün planları gibi bunu

da pek başaramıyordu. Yemeklerden, odadan, gökyüzünden ve uşaklarından tiksiniyordu: İsteddiği tek şey, geceydi; daha iyi bir haber alacağı o sabaha kadar derin, düşsüz,

kapkara bir uykuydu.

Sonunda akşam olmuştu. Ama akşamlar da ne hüznüydü burada! Havanın kararmasından, her şeyin kaybolmasından, ışığın sönrnesinden başka bir şey değildi.

Paris'te bütün eğlencelerin henüz başlangıcı olan akşam,

bir sondu burada. İçinden geceyi akıtıyordu burada, oradaysa saray salonlarında kenarları altın yaldızlı mumları alevlendirir, bakışlardaki ışığı parıldatır, yüreği tutuşturur,

ısıtır, mest eder, coştururdu. Buradaysa akşamlar korkuyu

körüklüyordu yalnızca. Kadın yolunu şaşırılmışçasına odadan odaya dolandı: ıssızlık bütün odalarda hain bir hayvan gibi oturmaktaydı, kimsenin buralara girmediği yıllar

içinde semirmişti ve kadın hayvanın üzerine atılmasından

korktu. Döşeme tahtaları derin derin inledi, elini sürer sürmez kitap cilderi çatırdadı; kadın tuşlar arasında gezinip 9

Stefan Zweig

ağlamayı andıran bir ses çıkarınca, epinet• dayak yemiş bir

çocuk gibi iniedi ansızın. Her şey davetsiz misafire karşı

direniyor, karanlıkta sıkı bir dayanışma sergiliyordu.

Soğuktan tir tir titreyen kadın evin bütün ışıklarını yaktırdı. Bir odada kalmaya çalışıyor, ama bir şey onu arkasından sürekli itiyor, o da sanki huzur bulacakmış gibi bir odadan diğerine kaçıyordu.

Gelgelelim, burada yıllardır

egemen olan ve yerinden edilmek istemeyen sessizliğin görünmez duvarına tosluyordu her yerde. Mumlar bile bunu duyumsar gibiydi; usulca cızırdıyor, sıcak damlalarını gözyaşı gibi akıtıyordu.

Ama şato dışarıdan, ışıltılı otuz penceresiyle içeride bir

kutlama yapılmış gibi duruyordu. Köyün ahatisi şato

nun önüne yığılmış, onca kişinin ansızın nereden geldiğinin

şaşkını içinde gevezelik ediyordu. Ama çok geçmeden

bir o, bir öteki pencerenin önünden belli belirsiz sözüdü

günü gördükleri şahıs hep aynıydı: Madame de Prie içsel

yalnızlığının mahpushanesinde yırtıcı bir hayvan gibi kendini çaresizce oradan oraya atıyor ve pencerelerden gelmeyen bir şeyi gözetliyordu.

Üçüncü günde sabrı tamamen kontrolden çıkıp şiddete

yönelmişti. Yalnızlık onu boğuyordu, insanlara ihtiyacı

vardı; ya da insanlardan, bütün varlığının binlerce damarla dal budak sardığı saraydaki insanlardan, dostlarından haber almaya, onu heyecanlandırıp etkileyecek bir şeylere

ihtiyacı vardı. Ulağın gelmesini bekleyemedi ve sabahın köründe onu karşılamak için atıyla üç saat yol gitti. Yağmur ve fırtına vardı: Yağmurdan sıırıslıklam olmuş saçları, başını sertçe geriye doğru çekiyordu; yağmur fırtınayı öylesine yüzüne çarpıyordu ki gözleri hiçbir şey görmüyordu; elleri

•

Küçük bir piyanoyu andıran, ancak üç ya da beş köşeli bir çalgı. (ç.n.)

10

Bir Çöküşün Öyküsü

kaskatı olmuştu ve dizginleri neredeyse tutamaz hale gelmişti. Sonunda hızla gerisingeri döndü, sırtındaki ıslak giysileri çıkarttırdı ve bir kaçış olarak kendini yeniden yatağa attı. Yorganı dişlerinin arasına sıkıştırıp ateş nöbeti geçirir

gibi bekledi. Uzun süreli yalnızlığa katlanmakta zorlanacağını söyleyen Belle-Isle Kontu'nun tehdit dolu gülümsemesini şimdi anlıyordu. Oysa geleli henüz üç gün olmuştu!

Ulak sonunda geldi. Kadın artık rol yapmadı, aksine açlık çeken birinin saldıracak meyve soyması gibi zarfın mührünü tırnaklarıyla söktü. Mektupta saraya dair çok şey vardı, ama o satırları gözleriyle uçarcasına tarayıp kendi

adını aradı. Yoktu, hiçbir şey yoktu. Derken bir ada takıldı: Kendisine ait olan kraliçe nedimeliği mevki, Madame **dosyataciri.com**

de Calaincourt'a verilmişti.

Bir an titredi ve kendinden geçer gibi oldu. Demek

ki geçici bir kırıgnlık değil, kalıcı bir sürgündü: Bu onun

idam hükmüydü, oysa yaşamayı seviyordu. Ulağın karşısında utanç duymadan ani bir hareketle yataktan fırladı, yarı çıplak vaziyette ve soğuktan titreyerek delice bir hırsıyla

mektup üstüne mektup yazdı. Gurur komedisinden vazgeçti. Kendisinden nefret ettiğini bildiği halde krala yazdı; en küçültücü, zavallılık derecesinde en dalkavukça sözcüklerle devlet işlerine artık bumunu sokmayacağına söz verdi.

Leszczyńska'ya yazdı, sırf kendi aracılığı sayesinde Fransa

kraliçesi olduğunu anımsattı; bakanlara yazıp para teklif

etti; dostlarından yardım istedi. Bastille'e gönderilmekten

onun kurtardığı Voltaire'e, ayrılışı üzerine bir ağıt yazıp

herkese okuması için yalvardı. Sekreterine, düşmanları

aleyhine yergiler hazırlatmasını ve bu kağıtların suretlerini

yaymasını emretti. Ateşler içinde yanan elinden böylece çıkan yirmi mektup tek şey için yalvarıyordu: Paris, dünya, bu yalnızlıktan kurtuluş. Bunlar artık mektup değil, fer-ll

Stefan Zweig

yattı. Sonra elini küçük bir sandukaya atıp, ulağa bir avuç

altın verdi, atını ölümüne sürmesi gerekse de gece mutlaka

Paris'e ulaşmasını istedi. Bir saatin gerçekte ne demek oldu

ęunu orada öğrenmişti henüz. Ulak korku içinde teşekkür

etmek istese de kadın onu iterek dışarı çıkardı.

Sonra kaçareasma yatağına döndü. Üşüyordu. Zayıf

düşmüş bedeni şiddetli bir öksürükle sarsıldı. Uzanmış, öylece önüne bakıyordu, konsolun üstündeki saatin nihayet devreye girip almasını bekliyordu yalnızca. Ancak saatlere söz geçmiyordu; sövgülerle, ricalarla, alımla kışkırtılamıyor, dairesel turlarını miskin miskin atıyorlardı. Uşaklar geldiğinde hepsini dışarı attı, çaresizliğini kimseye göstermek istemiyordu; ne yemek yemek ne bir söz duymak isti

yordu, kimseden hiçbir şey istemiyordu. Dışarıda yağmur aralıksız şakır şakır yağıyordu ve kadın kollarını çaresizce ayırmış çalılar misali ürpererek dışarıda duruyormuşçasına soğuktan titriyordu. İçinde kabarıp duran bir soru vardı,

pandülün vurması gibi bir sözcüktü bu: Neden, neden, neden, neden? Tanrı ona neden bunu reva görmüştü? Çok mu günah işlemişti?

Çıngırağı çılgınca çaldı, kasabanın papazını getirmelerini istedi. Tanımasa da orada konuşabileceği, korkularını açabileceği birinin yaşadığını düşünmek onu yatıştırdı.

Papaz gecikmeden geldi, hele madamın hasta olduğunu öğrenince daha da acele etmişti. Papaz içeri girerken kadın elinde olmadan gülümsedi. Aklına Paris'teki rabibi

gelmişti; incecik narın ellerini, sevgiyle dokunmuş gibi

parlayan gözlerini, günah çıkarttığını unutturan kibar

konuşmasını anımsamıştı. Courbepine rabibi ise oldukça

iriyarı ve geniş omuzlu, gıcırtilar çıkaran çizmeleriyle

kapıdan paldır küldür girmişti. Adamın her yeri, kaba saba

elleri, rüzgardan gerilmiş suratı, kocaman kulakları kıpkır-

12

Bir Çöküşün Öyküsü

mızıydı, ama pençeyi andıran elini tokalaşmak üzere uzattığında ve koltuğa oturduğunda yine de sevimli sayılırdı.

Odadaki dehşet, onun güçlü kuvvetli varlığından ürkmüş

ve bir köşeye sinmişti adeta: Papazın gür sesinin bütünüyle

doldurduğu oda sanki biraz ısınmış ve canlanmıştı; Madame de Prie o varken daha rahat soluk alıyordu sanki.

Neden çağırıldığını tam olarak anlamayan papaz acemice

bir sohbet başlattı, kilisesinden ve kulaktan dolma bilgilerle tanıdığı Paris'ten söz etti; Sayın Montaigne'in tehlikeli eserleri ve Cartesius üzerinde konuşarak üstün bilgisini

•

gösterdi. Madam, arada bir pek düşünmeden bir söz söylüyordu: Düşünceleri sivrisinek sürüsü gibi vızıldıyordu; o sadece duymak, bir insan sesi duymak, içinde boğulmak

üzere olduğu yalnızlık denizinin önüne bu sesi bir set gibi

çekmek istiyordu. Papaz, kadını rahatsız etme korkusuyla gitmek isteyince, o coşkulu bir sevimlilikle adamın çevresinde pervane oldu; bu, kaygıdan başka bir şey değildi. Saygıdeğer muhteremi ziyaret edeceğine söz verdi, onu da sık sık yanına gelmeye davet etti; mizacının Paris'tekileri

büyülemiş olan baştan çıkarıcılığı, dalgın suskunluğundan

cömertçe taşıyordu. Ve rahip hava kararana kadar yanında

kaldı.

Ancak rahip gider gitmez, sanki susmanın yükü iki

misli ağırlıkla üzerine çökmüş, yüksek tavanı tek başına

taşımak ve bastırmakta olan karanlığı tek başına kendinden uzaklaştırmak zorundaymış gibi hissetmişti kadın.

Tek bir insanın diğeri için neler ifade edeceğini hiç bilmemişti, çünkü hiç yalnız kalmamıştı. İnsanları her zaman duyunsanınayan hava gibi değerlendirmişti yalnızca, ama

şimdi bağızı yalnızlıktan düğümlendiği için yalan söyleyip

•

Descartes'ın Latinceleştirilmiş adı. (ç.n.)

13

Stefan Zweig

aldatsalar da insanların ne kadar önemli olduğunu, salt

varlıklarından neler aldığını, onların rahatlığını, güvenini

ve neşesini özürusediğini fark ediyordu. Kalabalıklar içinde

onlarca yıl yüzmüş ve bu kalabalıkların onu taşıyıp beslediğini asla anlamamıştı, ama şimdi bir balık gibi yalnızlık sahiline vurmuştu, çaresizlik ve şahlanmış acılar içinde çırpınıyordu. Hem üşüyor hem de ateşler içinde yanıyor.

Bedenine dokundu, soğüğünden korkuyla irkildi; duyusal sıcaklıktan yana ne varsa ölmüş, damarlarındaki kan jelatin gibi koyulaşmış öyle akıyordu sanki; kadın kendi

cesedine sarılıp tabuta konulmuş, oradaki sessizliğin içinde yatıyor gibiydi. Sonra içini ansızın bir sıcaklık bastı ve çaresiz hıçkırıklara boğuldu. Önce ürküp karşı koymak is

tedi. Ama kimse yoktu ki burada, rol yapması gerekmiyordu, ilk kez kendisiyle baş başaydı. Sıcak gözyaşlarının buz kesmiş yanaklarından süzülmesini hissetmenin ve korkunç

sessizlikte kendi hıçkırıklarını duymanın sancılı lezzetine

gönüllü teslim oldu.

Rahibin ziyaretine karşılık vermeyi ertelernek istemiyordu. Ev ıssızdı, mektuplar gelmiyordu - öyle ya, ricacılara ve arzuhal sahiplerine Paris'te ayıracak pek vakit

olmadığını bizzat bilirdi, ama bir şey yapmak istiyordu,

herhangi bir şey, yalnızca tavla oynamak ya da gevezelik

etmek ya da bir başkasının konuşmasını izlemek, yüreğini

gitgide daha tehditkar ve ölümcül bir baskıyla sıkıştıran

yalnızlığı bir şeyle kandırmak istiyordu. Köyden hızla geçti; şu Courbepine adının herhangi bir parçasını oluşturan, ona sürüldüğünü anımsatan her şeyden tiksiniyordu. Rahibin küçük evi köy yolunun sonunda, zengin yeşillikler içindeydi. Samanlıktan yüksek sayılmazdı, ama minicik

pencerelerini sarmış çiçekler birbirlerine dolanıp kapıdan

14

Bir Çöküşün Oyküsü

aşağıya sarkmıştı, öyle ki şirin ağıarına takılınamak için

kadın eğilrnek zorunda kaldı.

Rahip yalnız değildi. Yanında, çalışma masasında genç

bir adam oturmaktaydı; rahip böylesine rnuhterern bir

konuğun karşısında düştüğü büyük şaşkınlık içinde genç

adamı yeğeni olarak tanıttı. Onun eğitimiyle ilgileniyordu;

genç adam tabii ki papaz olmalıydı, yoksa insan çok

şey kaçırıyordu. Bu, nazik bir latife olmalıydı. Madarne

de Prie'yi asıl gülürnseten bu biraz nezaketsizce yapılmış

iltifat değil, kıpkırmızı kesilip nereye bakacağını şaşıran
bu genç insanın eğlenceli sıkılganlığıydı. Uzun boylu bir
köylü çocuguydu bu; kernikli, kırmızı yanaklı bir yüzu,
sarı saçları ve biraz safça bakan gözleri vardı: Hantal kol

ları ve bacaklarıyla kaba saba ve vahşi duruyordu, ama

şimdi duyduğu yüce saygı, köylülüğünü dizginliyor ve

onu çocuksu bir çaresizliğe büründürüyordu. Delikanlı

kadının sorularını yanıtlamaya cesaret bile edemedi, dili

dolaştı, kekeledi, ellerini ceplerine sakladı, sonra yeniden

çıkardı; onun sıkılganlığıyla eğlenen Madame de Prie ise

ona durmadan sorular soruyordu - varlığının aklını karıştırdığı, karşısında aciz, yakarırcasına ve köle gibi duran birini yeniden bulmak iyi gelmişti ona. Rahip, çocuğu övdü, değerli eğitime gösterdiği hevesten dolayı onu rnehetti, meziyetlerini yüceltti ve en büyük özleminin öğrenimini Paris'te, üniversitede tamamlamak olduğunu anlattı.

Kendisi yoksuldu tabii, yeğenine yardımında bulunarmıyordu, ayrıca Paris'te devlet makamiarına giden tek yol olan himayeden de yoksundu. Sonra kadından dokunaklı sözlerle yeğenini lütfundan mahrum etmemesini istedi. Öyle ya, kadın sarayda her şeye kadirdi, genç öğrencinin en

cüretkar hayallerinin gerçekleşmesi için onun tek bir sözü

yeterdi.

15

Stefan Zweig

Madame de Prie belli etmeden acı acı gülümsedi: Sarayda demek her şeye kadirdi o, ama tek bir mektubuna, tek bir ricasına bile yanıt verilmesini sağlayamıyordu. Ancak

burada aczinin, düşüşünün bilinmemesi ona iyi gelmişti,

kudretliymiş gibi görünmek bile onu mutlu ediyordu şimdi. Kendini toparladı. Böylesine değerli bir koruyucunun bunca sözüne bakılırsa kuşkusuz her türlü lütfaya layık olan

delikanlı için mutlaka tavsiyede bulunacaktı. Özelliklerini

sınamak üzere delikanlının ertesi gün kendisiyle görüşmeye

gelmesini istedi. Onu saraya tavsiye etmek, yanına arkada

şı olan kraliçeye ve akademideki beylere hitaben bir mektup verrnek istiyordu (bunları söylerken bu insanlardan hiçbirinin mektuplarına tek bir satıda bile yanıt vermedi

ğini anırsarmıştı).

İhtiyar rahip sevinçten titredi, tombul yanaklarından

yaşlar süzüldü. Kadının elini öptü, sarhoş gibi oradan oraya gidip geldi; çocuksa yüzünde uyuşmuş birinin ifadesiyle öylece durdu ve ne diyeceğini bilemedi. Madarne de Prie

gitmeye karar verdiği de, ta ki hamisine şatoya kadar

eşlik etmesi için rahip onu sert bir hareketle gizlice uyarıncaya kadar kımıldamadı, oraya kök salmış gibi yerinde durdu. Delikanlı şimdi kadının yanında yürüyor, kern kürn ederek şükranlarını sunuyor ve kadın ne zaman yüzüne baksa dili dolaşıyordu. Bunlar olurken kadının keyfi yerindeydi. Karşısında her türlü gücünü yitiren bir insan

görmekten hafif bir küçümsemeyle karışık ilk kez yeniden

bir haz hissetmiş, kudretli olduğu onca yılda yaşamsal ihtiyaca dönüşmüş olan başkalarıyla oynama hevesi tekrardan uyanmıştı. Şatonun kapısına geldiklerinde delikanlı durdu,

beceriksizce bir reverans yaptı ve sert köylü adımlarıyla

aceleyle uzaklaştı, öyle ki kadın ona ertesi günkü ziyaretini

amınsatmaya zaman bile bulamadı.

16

Bir Çöküşün Oyküsü

Madam, delikanlının arkasından bakıp içten içe gülürnsedi. Çocuk kaba ve saftı, ama olsun canlı ve heyecanlıydı, çevresindeki her şey gibi ölgün değildi. Bir ateşti o ve kadın

üşüyordu. Okşanırnaya ve kucaklanmaya alışkın olan bedeni de açlık çekiyordu burada; bakışlarının canlı parlaklığa kavuşması için Paris'te her gün üzerine vuran gençliğin ışıltılı arzulamasının yansımama ihtiyacı vardı. Delikanlının arkasından uzun uzun baktı: Bir oyuncak olabilirdi bu, sert

bir odundandı gerçi, kaba ve basit, ama zamanı aldatmak

için bir oyuncak en azından.

Ertesi sabah delikanlının geldiği haber verildi. işsiz

güçsüz oturmaktan ve keyifsizlikten kendinde güne başla

yacak güç bulamayan ve çoğunlukla ikincliye doğru yataktan kalkan Madarne de Prie, delikaniyı yatakta karşılamaya karar verdi. Öncesinde kendini oda hizmetçisine itina ile hazırlattı ve gitgide daha çok solan dudaklarına kırmızı ruj

sürdü. Ardından konuğunun içeri alınmasını buyurdu.

Kapı gıcırtyla ağır ağır açıldı. Delikanlı çekinerek ve

müthiş bir beceriksizlikle içeri süzüldü. En iyi giysilerini

giymiş olsa da üstündekiler köy usulü bayramıkiardı elbette ve çocuk ağır bir şekilde çeşit çeşit yağlı merhemlerden kokuyordu. Arayan bakışlan yerden başlayıp karartılmış

odanın kirişine doğru şaşkınlıkla yöneldi ve kimseyi bulamadığı için tam biraz sakinleşecekti ki, yataktan doğru, cibinliğin pembe bulutlarının altından yüreklendirici bir kar

şılama duyuldu. Delikanlı korkuyla sıçradı, çünkü Parisli

soylu hanırnefendilerin sabah tuvaJetleri sırasında konuk

kabul ettiklerini bilmiyordu ya da unutrnuştı. Derin sulara

dalmış gibi geriye doğru bir harekette bulundu ve yanaklarına albastı; kadın onun bu utangaçlığından zevk alıp, keyiflendi. Delikaniyı gönül okşayıcı bir sesle yaklaşmaya

17

Stefan Zweig

davet etti: Ona karşı çok kibar davranmak kadını eğlendiriyordu.

Delikanlı, daracık bir kalasın üzerinde yürüyormuş ve

de sağında solunda köpüren uçurumlar varmışçasına dikkatlice yaklaştı. Kadının uzattığı küçük ve zayıf elini kırmaktan korkuyormuş gibi iri parmaklarıyla özenle kavradı ve huşu içinde dudaklarına götürdü. Kadın ona samimi bir

el hareketiyle yatağın yanındaki rahat koltuğa oturmasını

işaret etti ve delikanlı dizleri ansızın kırılmış gibi koltuğa

gömüldü.

Böyle otururken kendine biraz güven geldi. Artık bütün oda çılgınca çevresinde dönemez, zemin dalga dalga çalkalanamazdı. Gelgelelim alışmadığı manzaranın şaşkın

lığı vardı hala üzerinde; yorganın yumuşak ipek kumaşı

kadının bedeninin çıplak hatlarını yansıtıyor ve cebinliğin

pembe bulutu sis gibi aşağıya doğru süzülüyordu sanki:

Delikanlı oraya bakmaya cesaret edemiyor, ama yine de

bakışlarını her seferinde zemine dikernediğini de fark ediyordu. Elleri; işe yaramaz, kocaman, kırmızı elleri koltu

đun kolakları üzerinde oraya tutunmak zorundaymış gibi

bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, sonra kendi huzursuzluklarından ürküp donuyar ve ağır külçeler gibi kucağına düşüyordu. Gözlerinde yakıcı, ağlamaklı denebilecek

bir duygu vardı, bütün kasları korkuyla kasılıyordu,

gırtladığında ise bir sözcüğü titreştirebilecek gücü bulanuyordu.

Delikanlının sıkılđanlıđı kadını kendinden geçiriyordu.

Sessizliği acımasızca uzatmak, ilk sözcükleri çıkarabilmek

için delikanlının kıvrandığını ve her seferinde kekelemekten öteye gidemediğini gülümseyerek izlemek, iriyarı bu insanın titrediğini ve bakışlarını çaresizce çevresine çevirdiğini görmek onu eğlendiriyordu. Sonunda ona acıdı ve 18

Bir öküşün Oyküsü

amaçlarını sordu; aşırı ilgiliymiş süsü vermeyi öylesine iyi

biliyordu ki delikanlı gitgide cesaretini toplamaya başladı. alışmalarından, kilise babalarından ve filozoflardan söz etti; kadın bu konularda pek bilgi sahibi olmasa da

ona katıldı. Delikanlının fikirlerini açıklayıp tartışırken

takındığı kibirli nesnellik sıkıcı gelmeye başlayınca, çeşitli

hareketlerle onun dikkatini dağıtıp, neşesini buldu. Bazen

içine süzülmek istercesine yorganı çekiştiriyor, sonra konuşurken yaptığı ani bir hareket sırasında çıplak kolunu girintili çıkıntılı ipek kumaşın altından ıkarıveriyor, yorganın altında ayaklarını oynatıp duruyordu; delikanlı her seferinde duraksıyor, telaşlanıyor, sözcükleri ya yutuyor

ya da soluksuz sıralıyordu; yüzü gitgide acı çeken, gergin

bir ifade alıyordu ve kadın delikanlının alnından bazen bir

damarın yılan gibi geçtiğini görüyordu. Bu oyun kadını

keyiflendirmişti. Delikanlının düzgün bir hitabetle konuşmak yerine bu çocuksu şaşkınlığa bürünmesi binlerce kez daha çok hoşuna gidiyordu kadının. Derken onu sözleriyle

de tedirgin etmeye çalışıyordu artık.

"Böyle sürekli çalışmalarınızı ve kazançlarınızı düşünmeyin! Paris'te son sözü beceriler söyler. Kendinizi öne çıkarmayı öğrenmelisiniz. Hoş birisiniz, akıllı olun ve gençliğinizi kullanın, özellikle de kadınları unutmayın, onlar Paris'te her şeydir, bizim zaafımız sizin gücünüz olmalı.

Sevgililerinizi iyi seçin ve onlardan yararlanın, o zaman bakan olursunuz. Burada sevgiliniz oldu mu hiç?"

Genç adam irkildi. Yüzü bir anda kıpkırmızı kesildi.

Dayanma gücünü yitirdiğini duyumsadı, içinden kendini

kapıya atmak geliyordu, ancak bir ağırlık vardı içinde, parfüm kokusundan, bu kadının soluğundan uyuşmuş gibiydi.

Bedenindeki bütün kaslar kasıldı, göğsü sıkıştı, zıvanadan

çıktığını ve aklını yitirdiğini hissetti.

19

Stefan Zweig

O sırada bir çatırtı oldu. Kasılmış parmaklarıyla koltuğun kolçağını kırmıştı. Korkuyla ayağa fırladı, başına gelen bu talihsizlikten anlatılmaz derecede utanmıştı, ama

onun ilkel coşkusuna bayılan kadın yalnızca gülümseyip,

"Size alışılmadık sorular sorulduğunda hemen böyle korkmamalısınız," dedi. "Paris'te bu sıkça başınıza gelecek. Ancak görgü kurallarını biraz daha çalışmanız gerekiyor ve ben size yardım etmek istiyorum. Sekreterimi burada esasen çok arıyorwn; eğer isterseniz onun yerine geçmenizden çok memnun olurum."

Gözleri parlayan delikanlı kekeleyerek coşkulu teşekkürler etti ve kadının elini canını yakacak kadar sıkı.

Kadın gülümsedi, kederle gülümsedi - sevildiğini sandığı

eski aldatmacaydı bu işte yine; bundan biri iş, biri pohpohlanma, biri de kariyer anlıyordu. Ama ne olursa olsun bu duyguya dalıp her seferinde unutmak güzeldi. Bir de burada kendinden başka kandırabileceği kimse yoktu.

Delikanlı üç gün sonra aşığı olmuştu.

Ne var ki o tehlikeli bezginlik kalbinden vurulmamış,

yalnızca ürküp kaçmıştı; kadın hala ıssız odalarda güçlkle dolanıyor ve kapıların ardında sabırsızlıkla bekliyordu.

Paris'ten yalnızca can sıkıcı haberler geliyordu. Kral hiçbir

şekilde yanıt vermemiş, Leszczyńska ise yolladığı buz gibi

birkaç satırda sağlığından söz etmiş ve dostane duyguları

çağrıştırarak her türlü işareten özenle kaçınmıştı. Küçük

düşürücü yazılar yaymak Madame de Prie'ye uygunsuz ve

çirkin geliyordu, ayrıca bunların kimin başının altından

çıkıldığını da açıkça ele verirlerdi, bu da saraydaki konumunun -tabii onu orada hala anımsıyorlarsa- kötüleşmesine yol açardı. Arkadaşı Alincourt'un rnekrubunda da geri dönüşüne dair ne tek bir söz, ne bir umut ışığı vardı. Öldü 20

Bir Çöküşün Öyküsü

sanılıp gömülmüş, ancak toprağın altında taburunun içinde uyanıp bağırp çağırın, kıyameti koparan ve duvarları yumruklayan biri gibi hissediyordu kendini kadın: Ancak

onu yukarıda duyan yoktu, insanlar toprağın üzerinde hafif adımlarla yürüyor, onun sesiye yalnızlığın içinde bo

ğulup gidiyordu. Madame de Prie sonra birkaç mektup

daha yazdı, ama tıpkı gömülü insanların bağırmaları gibi,

kimsenin onu duymayacağını, yalnızlığının engellerini

acz içinde yumrukladığının tamamen bilincinde olduğu

bir duyguyla yaptı bunu. Ancak bu davranışıyla zamanı

aldatıyordu ve burada, Courbepine'de zaman en amansız
düşmanıydı.

Genç oğlanla oynadığı oyundan da sıkılmaya başlamış

tı. Heveslerinde hiçbir zaman sehat gösterernemiş biriydi

(ki düşüşünün asıl sorumlusu buydu); baştan iyi giysiler,

ipek çoraplar ve ayakkabı tokaları armağan etmek zorunda kaldığı bu oğlanın sarf ettiği birkaç sevgi sözcüğü ve beceriksizliğinden çabucak kurtulması onu oyalayamıyordu. Ruhunu kalabalıklarla öylesine aşırı beslenmişti ki, tek bir kişi ona kısa zamanda sıkıcı gelmişti ve yalnız kalır

kalmaz kendini iğrenç ve açlıktan bitkin düşmüş biri gibi

görüyordu. Şu ürkek köylüyü baştan çıkarmak, beceriksiz okşamaları konusunda ona ders vermek, aynı oynatmak hoş bir oyun olmuştu; ama ona sahip olmak sıkıcı ve adeta

utanç vericiydi.

Hem oğlandan artık hoşlanmıyordu. Onu büyüleyen

şey, oğlanın ona karşı gösterdiği hürmet, bağlılık ve aklının

karışması olmuştu. Gelgelelim delikanlı bunları üzerinden

çabucak atmış ve kadını tiksindiren bir teklifsizlik geliştirmişti, başlarda alçakgönüllü olan bakışlarından şimdi keyif ve özgüven taşıyordu artık, yeni giysilerinin içinde

kasılıyordu ve kadın onun köyde bunlarla caka sattığını

21

Stefan Zweig

hissediordu. İçine artık kine benzer bir duygu dalmaya

başlamıştı, çünkü delikanlı bütün bunları onun felaketin-

den, onun yalnızlığından kazanmıştı, çünkü sağlıklıydı,

çünkü kadın öfke ve kırgınlıktan gitgide daha az yemek

yerken, zayıf ve halsiz düşerken delikanlı büyük bir keyifle

tıkınıyordu. Bu hödük onu çok dağalmış gibi rnetresi gözüyle görüyordu, kendine sunulan armağanın ürpertisini hala duyacağı yerde tasarrufundaki yatağa halinden pek

memnun bir şekilde beyler gibi yayılıyordu, duygusuzlaşmış ve miskinleşmişti; yaşadığı felaketten ve onurunun kırılmasından yanıp biten kadın ise onun aykırı hoşnutluğundan, köylüce para hırsından ve

bayağı gururundan acı verici bir gıptayla nefret ediyordu. Bylesine alçaldığı

ve yalnızlık baraklığına görnülmemek için böylesine kaba insanlara el uzatmak zorunda kaldığı için kendinden de nefret ediyordu.

Çocuğu kızdırmaya, ona eziyet etmeye başlamıştı. Aslında hiç hainlik yapmamıştı, ancak içinde her şey için birinden oç alma ihtiyacı vardı; düşmanlarının zaferinin,

Paris'ten sürülmesinin, yanıtızsız kalmış mektupların,

Courbepine'in öcünü alacaktı. Ve de elinde delikanlıdan

başkası yoktu. Çocuğu tahrik edip o derin huzurunu

bozmak, onu yeniden küçültmek, sindirmek ve mutlulu

ğunu dizginlemek istiyordu. Onu kırmızı elleri, cahilliği,

görgüsözlüğü için acımasızca eleştirdi; gelgelelim kendini bir zamanlar çağırılmış olan kadını sağlıklı bir erkeğin içgüdüleriyle artık pek önemsemeyen delikanlı ona kafa

tuttu, güldü ve bu alaycı sözleri umursarnadan geçiştirdi.

Ama kadın pes etmedi: Onca can sıkıntısı içinde birini

kızdırmak hoş bir oyundu. Çocuğu kıskandırmaya çalıştı,

her fırsatta Paris'teki aşıklarını anlattı, onları parmağıyla

bir bir saydı. Kendisine verdikleri armağanları gösterdi,

22

:

Bir Çöküşün Öyküsü

abarttı ve yalan söyledi. Ancak bütün bunlar çocuğun

gururunu okşuyordu yalnızca, çünkü kadın düklerden ve

prenslerden sonra kendisini seçmişti. Keyifle ağzını şapırdattı ve soğukkanlılığını korudu. Çocuğun bu davranışı kadını daha da tahrik etti. Ona başka, daha kötü şeyler

anlattı, seyisler ve uşaklarda ilgili yalanlar sıraladı. Sonunda delikanlı alnını buruşturdu. Kadın bunu

fark etti, güldü ve aniatmayı sürdürdü. Delikanlı yumruğunu ansızın masaya indirdi.

"Yeter! Bunları bana neden anlatıyorsun?"

Kadın masum bir ifade takındı.

"Hoşuma gidiyor da ondan."

"Ama ben istemiyorum!"

"Ama ben istiyorum, canım, yoksa yapmazdım."

Delikanlı susup dudağını ısırıldı. Kadının sesi öylesine

buyurgan, kendiliğinden öylesine buyurgandı ki çocuk

kendini köle gibi duyumsadı. Yumruklarını sıkı. Öfkelenince nasıl da vahşileşiyor, diye geçirdi içinden kadın ve aynı anda hem tiksinti hem korku duydu. Ortamın barındırdığı tehlikeyi hissetmişti. Gelgelelim içinde çok fazla öfke birikmişti, çocuğa eziyeti sürdürmek zorundaydı. Ve

baştan başladı.

"Hayattan hiç haberin yok, küçüğüm. İnsanı can

sıkıntısından öldüren bu köpek kulübelerinizde yaşadığınız

gibi mi yaşandığını sanıyorsun Paris'te sen yoksa?"

Delikanlının burun kanatları kabardı, sonra "Sıkıcı bulan gelmez," dedi.

Madame de Prie içinin derinlerden yaralandığını

hissetti. Demek sürüldüğünü o da duymuştu. Uşak, çenesini tutamamıştı mutlaka. Kadın, delikanlının bunu öğrenmesi üzerine bitkinleştiğini hissetti ve korkusunu bir gülümsemeyi ardına gizledi.

23

Stefan Zweig

"Canım benim, birazcık Latince bilse de insanın anlayamadığı şeyler vardır. Görgülü olmak belki daha çok işe yarardı."

Delikanlı sustu. Ama kadın onun sesini yükseltmeyip

öfkeyle burnundan soluduğunu duydu. Daha da tahrik

oldu, çocuğun canını acıtınaktan haz duyar gibiydi.

"Hem şu gübre ağılı üzerinde bacaklarını ayırmış tavuk

gibi duruşun nedir öyle! Bir de neden öyle burnundan soluyorsun? Hödük gibisini"

"Herkes prens, düğ ya da seyis olamaz."

Yüzü kıpkırmızı kesilmiş ve yumruklarını sıkıyordu. Ancak kadın, duyduğu onca mutsuzluktan

zehirlenmişti, aya

ęa fırladı.

"Sus! Kim olduğumu unutuyorsun. Kaba saba bir köylünün benimle böyle konuşmasına izin vermem!"

Delikanlı ani bir el hareketi yaptı.

"Sus! Yoksa ... "

"Yoksa ne?"

Küstahta duruyordu çocuk. Kadın o an, başka "yoksa" sı ka lmadığını anunsadı. Kimseyi Bastille hapishanesine gönderemez, rütbesini indirtemez, kovduramaz, emir veremez ve bir şeyi yasaklayamazdı artık. Hiçbir şeydi o, savunmasız bir kadındı, Fransa'da yaşayan yüz binlercesinden biriydi, her türlü hakarete ve haksızlığa maruz kalabilirdi.

"Yoksa," dedi soluk soluğa, "uşaklarıma dışarı attırırın seni."

Delikanlı omuz silkip arkasını döndü. Gidecekti.

Ama kadın bırakmadı onu. Hayır, çocuğun ona veda

etmesine izin veremezdi, biri daha başından atamazdı onu,

hele şu çocuk asla. Kadının bütün öfkesi ve günlerin kırgınlığı ansızın kontrolden çıktı ve adeta bir sarhoş gibi çocu

ğun üstüne çullandı.

24

Bir Çöküşün Öyküsü

"Çık dışarı! Sırf sana acıdım diye sensiz olarnam mı

sandın, aptal, köylü hödük seni! Defol! Koridorlarımı

daha fazla pisletme, nereye gidersen git, ama ne Paris' e git,

ne de bana gel. Defol! Senden, açgözlülüğünden, cehaletinden, budalaca mutluluğundan bıktım, tiksiniyorum senden. Dışarı!"

O anda beklenmedik bir şey oldu. Kadın ona bütün kınıyla böyle ansızın saldırınca çocuk yumruklarını görünmez bir kalkan gibi önüne siper etmişti, ama yumrukları şimdi tepeden yuvartanan taşlar gibi ansızın ve sertçe kadının üstüne iniyordu. Çocuk, gücünün bilincinde olmanın verdiği taşkınlıkla kadına kör bir intikam ateşi içinde vurdukça vuruyor, bir köylü olarak o varlıklı, nazik,

akıllı soyluya karşı duyduğu kıskançlığın ve küçümsenen

adamın kininin acısını vurarak çıkarıyordu ve de içindeki bütün duyguları kadının güçsüz, kıvranarak şahlanan bedenine yumruklarıyla gömüyordu. Kadın önce bağırdı,

sonra usul usul sızıandı ve sesi kesildi. Onurunun kırılması

yumruklardan daha çok canını yakmıştı. O an içinde bir

şeyler öldü. Sustu, delikanlının öfkesini duyumsadı, sustu,

sustu.

O zaman çocuk durdu, bitkin düşmüş ve kendi yaptı

ğından ürkmüştü. Kadının bedeni sarsıldı. Delikanlı onun

ayağa kalkmak istediğini sandı, kadının gözlerinden ürktü

ve adayı kaçareasma terk etti. Oysa kadının bedenini sonunda bir nöbet gibi yarıp çıkan şey, içinde esir gibi tuttuğu ağlamaydı yalnızca.

Böylece son oyuncağını da kendi elleriyle kırmıştı.

Kapı delikanlının arkasından çoktan kapanmış ve Madame de Prie hala kıpırdamamıştı. Ölümüne kavalanmış

bir hayvan gibi öylece yatıyor, alçak sesle kesik kesik solu-

25

Stefan Zweig

yordu; korkusu, duyguları, acı ya da utanç hissiyarı kalmanuştu. içini tarifsiz bir dermansızlık kaplamıştı; ne intikam ateşi ne de öfke vardı artık, tek hissettiği dermansızlık, tarifsiz dennansızlıktı; gözyaşlarıyla birlikte bütün kanı da akıp gitmişti ve orada kendi ağırlığından yere çökmüş cansız bedeni yatıyordu sanki. Ayağa kalkmayı denemedi bile; bunları yaşadıktan sonra kendini nereye atacağını bilmiyordu.

Odaya ağır ağır çöken akşamı hissetmedi. Çünkü ak

şamlar sessizdi. Öğle zamanı gibi pencereden küstahça

bakmıyor, karanlık sular gibi duvarlardan fişkırıyordu, tavanı hiçliğe doğru kaldırıyor, nesnelere usulca indirip, sessiz seline katıyordu. Kadın başını kaldırıp baktığında çevresini

karanlık ve sessizlik sarmıştı, küçük saat bir yerlerde usul

usul tik taklada sonsuzluğa doğru ileliyordu yalnızca.

Perdeler öylesine karanlık kıvrımlara kadanmıştı ki, sanki arkalarında azgın bir şey gizleniyordu; kapılar bir şekilde duvarın içine gömülmüştü ve oda çivilenmiş tabut misali bir siyahlıkla çevriliymiş gibi duruyordu. Hiçbir yerde giriş ya da çıkış kalmanuştu, her şey sınırsız, ama yine de kilidi gibiydi, her şey insanın üstüne üstüne geliyordu adeta ve havayı öylesine sıkıştırıyordu ki soluk alınamıyor, yalnızca hırıltılı sesler çıkarılabiliyordu.

Yalnızca arkada belirsizce doğru açılmış bir yol ışıldıyordu; kadın, baraklığa dönüşen gölün gece görüntüsüne bürünmüş yüzeyi gibi karanlıkta usulca parıldayan büyük

aynanın içinden doğrulunca beyaz bir şey dışarı taşı. Kadın ayağa kalktı, yaklaştı; hayaleti andıran bir yaratık aynanın içinden duman gibi kabararak çıktı: Kendisiydi bu, yaklaştı ve sonra hızla geri çekildi.

Korkuyordu. İçinden bir şey, "Işık" diye haykırıyordu. Ancak madam kimseyi çağırmak istemedi, kavı kendi tutuşturdu, mermer konsolun üzerinde usulca parıldaya-26

Bir Çöküşün Oyküsü

rak duran donuk bronzdan yapılmış şamdanın mumlarını

tek tek yaktı. Alevler büküldüler, sıcak bedenleriyle soğuk

suya dalan insanlar gibi titreyerek karanlığa dokundular,

geri çekildiler, sonra yeniden içeri daldılar, sonunda titreşen

bir ışık kümesi şamdanın üstünde toplandı ve gitgide daha

geniş daireler çizerek tavana kadar yükseldi. Başka zaman

narin küçük çocuk figürlerinin buluttan kanatlar takıp

mavinin kucağında salındığı yüksek tavanı, boz rengi sisli

gölgeler kaplanıştı şimdi, içlerinde ani yükselen alevlerin

sessiz kıvılcımları huzursuzca seğiriyordu. Çevredeki nesnelere uykularından ürkütülerek uyandırılmıştı adeta, hareketsizce duruyordu, onların gerisinde kalan tepede gölgeler bodur bir hayvan gibi sürünüyor ve nesnelere ürkütücü bir

görüntü veriyordu.

Ne var ki ayna, kadını çektikçe çekiyordu. Aynaya ne

zaman baksa, orada sürekli kıpırdayan bir şey vardı. Yoksa çevresindeki her şey suskun ve kötü niyetliydi, nesnelere uyuştu ve insanlar onu iterek kendilerinden uzaklaştırıyorlardı. Kimseye bir şey soramıyor, kimseye içini dökemiyordu. Ama orada yanıt veren, donuk durmayan, kımıldayan ve açıkça yüzüne bakan bir şey vardı hala. Ama ne soracaktı ki aynaya? Paris'teyken güzel olup olmadığını

pek sormazdı. Onun aynası, onu arzulayan erkeklerin ışıldayan gözleri olmuştu. Güzel olduğunu kazandığı zaferlerden, geçirdiği ateşli gecelerden bilirdi, arabayla Versailles'a giderken insanların şaşkınlığından anlardı. Yalan söylemeler de onlara inanmıştı, çünkü onların gücüne güvenmesi kendi kudreti demektir. Ama şimdi böyle aşağılandığına

göre kirndi artık o?

Sanki kaderi orada yazılıymış gibi, dalgalanan bir ışıkla

aydınlanan aynaya korkuyla baktı, sonra yeniden kendini süzdü. Ürktü: Gerçekten bu muydu o? Yanakları çök-27

*

Stefan Zweig

rnüş ve solmuş gibiydi, dudaklarındaki hain ifade onunla

alay ediyordu, gözleri iyice çukura kaçınıyordu ve ürkütücü,

yardım dilenir gibi bakıyordu. Kadın silkindi. Hayaletti

bu. Aynanın içine doğru gülürnsedi. Gelgelelim gülümsemesinin yansıması buz gibi ve alaycıydı. Bedenini elleriyle yokladı: Evet, ayna yalan söylemiyordu, zayıflarınıştı, çocuk gibi sıska kalmıştı, yüzükleri parrnağından kayıyordu. Damarlarında dolaşan kanın soğduğunu duyurnsadı.

Korkmuştu. Yani her şey, gençliği bile geçip gitmiş miydi?

Ruhunu dolduran kin dürttü onu, içinden kendisiyle, herkesin hayran olduğu şahsiyetle, Fransa'ya hükmeden kadınla alay etmek geldi ve sanki düşteymiş gibi Voltaire'in dizeleri döküldü dudaklarından; şair yazdığı tiyatro eserini

ona bu dizelerle ithafetmiş ve kadının dalkavukları bunları

tekrarlamaya bayılmıştı:

Vous qui possédez la beaute

Sans etre vaine et coquette

Et l' extreme vivacite

Sans etre jamais indiscrete,

Vous a qui donnerent les Dieux

Tant des lumiere naturelles,

Un esprit juste, gracieux,

Solide dans le serieux

Et charmant dans les bagatelles. •

Her sözcükte alay varmış hissine kapılan kadın bakakaldı, acaba oradaki de kendisiyle alay mı ediyor diye aynaya gözlerini dikip baktıkça baktı.

Siz ki güzelliğin sahibisiniz 1 Kibirli ve işveli olmaksızın 1 Ve sonsuz canlılığın/Boşboğazlıktan hiç nasibini almaksızın/ Tanrıların doğuştan bunca zeka balışettiği siz 1 Hakkaniyetli, iyiliksever bir ruh, 1 Önemli meselelerde aklı başında 1 Değersiz şeylerde de cezbedici. (ç.n.) 28

Bir Çöküşün Öyküsü

Kendini daha iyi görebilmek için şamdama havaya

kaldırdı. Şamdama yaklaştıkça daha da yaşıyordu

sanki. Aynaya baktığı her dakika, yaşamından yılları içip

bitiriyordu adeta; kendi gözünde gitgide donuklaşıyor,

soluyor, daha hastalıklı, daha yaşlı biri oluyordu; ihtiyarladığı, bütün yaşamının geçip gittiği duygusuna kapılıyordu. Titriyordu. Bütün yazgısının, düşüşünün dehşet verici bir biçimde aynaya saçıldığını gördü; oraya bakmaktan kendini alamıyor, o yaşlı kadının -ki kendisiydi bu- çarpılmış beyaz maskesine tekrar tekrar gözlerini

dikiyordu.

O sırada murnların hepsi korkutulmuş gibi bir anda
ansızın sarsıldı, mavileşen alevler fitilierinden kurtulup uç

maya çalıştı. Aynada karanlık bir siluet duruyordu, elini

madama doğru uzatmıştı.

Madame de Prie'nin korkunç bir çığlık atıp, kendini savunmak için bronz şamdak firlatmasıyla birlikte aynaya şamdandan binlerce kıvılcım yayıldı. Mumlar devritip söndü. Bayılıp yere yığılan kadının hem çevresi hem içi kapkaranlık oldu. Yazgısıru görmüştü.

Paris'ten gönderilen haberleri ulaştırmak üzere içeri girip, Madame de Prie'nin aynadaki ani yansımasından çok korkmuş olan ulak, şangırtılarla kırılan aynada parıldayan

kıvılcımları gördü yalnızca ve bir şeyin karanlıkta boğuk

bir ses çıkararak devriidiğini duydu. Adam dışarı fırlayıp

uşağı çağırdı. Madame de Prie'yi yerdeki ışıldayan ayna

kırıkları ve sönmüş mumlar arasında gözleri kapalı, boylu boyunca kıpırdamadan yatarken buldular. Morarmış

dudakları hafifçe titreyerek yaşam belirtisi veriyordu yalnızca. Kadını yatağına taşıdılar ve bir uşak atma atlayıp doktor getirmek üzere Amfreville'e gitti.

29

Stefan Zweig

Ama hasta çok geçmeden ayıldı, korku dolu yüzler

arasında güçlkle kendine gelebildi. Buraya neden geldi

ğini tam olarak anlayamamıştı, ama korkusunu ve yorgunluğunu insanlardan gizledi, her zaman ağzını yayarak sergilediği, artık donuk bir gülücük maskesine dönüşmüş

gülümsemesini kanı çekilmiş dudaklarına oturttu ve aldırılmaz, hatta neşeliymiş gibi çıkmaya çalışan bir sesle kendisine ne olduğunu sordu. Uşaklar korkarak ve kaçamak sözlerle olanları anlattılar. Kadın hiçbir yanıt vermeden

gülümsedi ve mektuba uzandı.

Gelgelelim dudaklarındaki gülümsemeyi korumakta

zorlandı. Arkadaşı, sonunda kralla konuşmayı başardığını

bildiriyordu. Devletin bütçesini sarstığı ve halkı kızdırdığı

için kral ona hala çok büyük öfke duyuyordu, ama iki ya da üç yıl içinde Paris'e geri dönmesini sağlama yönünde yine de umut vardı. Kadının elindeki kağıt titredi. İki yıl

Paris'ten uzak, insanlardan ve iktidardan yoksun yaşayacaktı demek: Bunca yalnızlığa katlanabilecek kadar güçlü değildi o. Bu onun ölüm fermanıydı. Mutluluk, servet, iktidar, gençlik ve aşk olmadan soluk alamayacağını biliyordu; Fransa'ya hükmettikten sonra köylü kadınma dönüşemezdi burada.

Ve aynada ona elini uzatmış olan silueti ve mum alevlerinin sönmesini bir anda kavrayıverdi: İyice ihtiyarlamadan, iyice çirkinleşip mutsuzluğun dibine vurmadan son vermeliydi yaşamına. O arada gelmiş olan doktoru kabul

etmedi: Ona yardım edebilecek tek kişi kraldı. O da bunu

istemediğine göre kendi başının çaresine bakmalıydı. Bunu

düşünmek canını acıtmıyordu artık. Zaten o subay o gün

odasına gelip onu yaşatan her şeyi, içinde soluk alabildiği

tek alan olan Paris'in havasını, kendine oyuncak ettiği iktidarı, gücünü borçlu olduğu hayranlığı ve zaferi elinden 30

Bir Çöküşün Öyküsü

aldığında ölmüştü o. Burada yapayalnız, can sıkıntısı içinde ve alçalmış olarak ıssız odalarda usulca gezinip duran kadın Madarne de Prie değildi artık; kocarnaya yüz tutmuş, rnutsuz, çirkin bir yaratıktı; bir zamanlar bütün Fransa üzerinde ışıldarnış olan ada daha fazla zarar vermernek için onu öldürrneliydi.

Sürgündeki kadın bu duruma kendi elleriyle son verme

kararı aldığından beri, o donukluktan, ağırlıktan ve içini

daraltan huzursuzluktan kurtulrnuştı. Yeniden bir amacı,

bir rneşguliyeti, içini kıpırdatan, çaba sarf ettiren ve çeşitli

olasılıklarla onu cezbeden bir şey vardı. Çünkü bir köşede hayvanlar gibi hırıltılar çıkararak ölüp gitrnek istemi

yordu burada; ölümünü kuşatacak gizemli, mistik bir şey tasarlıyordu. Eski çağlardaki kraliçeler gibi kahramanca, destan yazarak ölmek istiyordu. Işıltılı bir hayat yaşamıştı, o halde ölümü de öyle olmalıydı, binlerce kişiyi o uyuşmuş hayranlıklarından bir kez daha sarsarak uyandırmalıydı.

Burada acılar içinde mahvolup gittiğini, yalnızlığın ve gözden düşmüş olmanın onu boğduğunu, kavuşamadığı

iktidar hırsından yandığını Paris'te kimse sezmemeliydi,

ölüm komedisiyle herkesi kandırmak istiyordu. Yaşamının hazzı ve aldatmaca yüreğini yeniden deşmişti. Savculup atılan, toprağın üzerinde kıvrılıp bükülen ve üzerine acıyarak basılan bir murn ışığı gibi seğirerek sönmek değil,

büyük alevler çıkaran bir keyif yangınında sanki rastlantıymış gibi son bulmak istiyordu. Uçuruma dans ederek düşmek istiyordu.

Ertesi gün çalışma masasından bir sürü kısa mektup

uçuşup gitti; hafif bir parfüm eşliğinde sevecen, rica eden,

baştan çıkarıcı, buyurgan, vaatlele dolu satırıardı bunlar.

Madame de Prie davetiyelerini Paris'in ve taşranın üzerine

31

Stefan Zweig

saçtı, her bir kişiyi bizzat onun eğilimlerine göre kışkırttı;

kimine av, kimine oyun, kimine de maskeli balolar sundu.

Paris'teki adamları aracılığıyla komedyenler, şarkıcılar ve dansçılar tuttu, pahalı kostümler sipariş etti, Versailles'daki

her türlü inceliği ve eğlenceyi içinde barındıran Fransa'nın

ikinci sarayının kurulduğu haberini uçurdu. Tanıdık tanımadık, soylu ya da düşük diye ayırmadan kişileri kışkırtıp davet etti; tek istediği oraya insanları, büyük kalabalıkları,

ölmeden önce oynamayı tasarladığı mutluluk ve hoşnutluk

komedisini iziyecek seyirci kitlelerini çekmekti.

Ve çok geçmeden Courbepine'de yeni bir yaşam başladı. Paris'in sürekli eğlence peşinde koşan tabakası de

ğişik olana ilgi gösterip geldi. Bir de insanların hepsinde

Fransa'nın gözden düşmüş hanımefendisinin sürgünde ne

yaptığını görmek için gizli ve biraz da alaycı bir merak

vardı. Davet daveti izliyordu. Soylu arınalar taşıyan arabalar, coşkulu insanlarla tıka basa dolu geniş kaleskalar, atlı subaylar geliyordu, her gün yeni insanlar akın ediyor,

aralarında bir asalak ordusu ve uşaklar da oluyordu. Bazıları taşra şenliklerine gelir gibi yanlarında çoban kıyafeti getirmişti, kimileri de büyük bir şatafat içindeydi: Küçük

köy, bir ordugaha dönmüştü.

Ve şato uyanmış, kahkahalarla, sohbetlerle, oyunlarla, müzikle canlanmıştı; ışıklara boğulan pencereleriyle gururla parlıyor şimdi. İnsanlar inip çıkıyor, başka

zamanlarda boz rengi suskunluğun çöktüğü köşelerde

çiftler fısıldaşıyordu. Koruluğun gölgesinde renkli kadın

giysilerinin aydınlık ahengi parıldıyor, mandolinler coşkulu

tingirtılarla titreyerek gecenin karanlığına pervasız şarkılar

çalıyordu. Uşaklar koridorlarda koşturuyordu, pencere

pervazları çiçeklerle donatılmıştı, çalılıklar arasından kıvılcımları andıran renkli ışıklar parıldıyordu. Versailles'daki 32

Bir Çöküşün Öyküsü

havai hayat, gamsızlığın yüzeysel şirinliği yaşanıyordu. Saray erkanının olmaması görkemi elbette biraz azaltıyordu, ama her türlü protokolden arınmış olarak insanları dans

etmeye çeken taşkınlığı artırıyordu.

Madame de Prie, donmuş kanının bu karmaşanın ortasında yeniden ateşlenip akmaya başladığını duyumsadı.

O da kadınların çoğu gibi tümüyle başkalarının ruh halinden beslenirdi. Arzulandığı zaman güzeldi, zeki insanların arasında nüktedandı, gururu okşandığında kibirliydi, sevildiği zaman aşıktı. Ondan çok şey istendikçe o daha

fazlasını verirdi. Ama onunla kimsenin konuşmadığı, onu

kimsenin görmediği, duymadığı, arzulamadığı yalnızlığı sırasında çirkinleşmiş, sersemlemişti,

çaresiz kalmış ve mut

suz olmuştu. O ancak yaşamın içinde canlanırdı, yalnızlıkta çöküp gölgeye dönüşürdü. Şimdi ise eski yaşamının bir yansıması onu sarıp sarmalarken bütün neşesi, tasasız

şirinliği yeniden tepe noktalara çıkmış, parıldıyordu; madam şimdi yine nüktedandı, hoştu, çevresini büyülüyordu, sohbet ediyordu, üzerinde toplanan bakışların körüklediği

ateşle tutuşmuştu. Bu insanları neşesiyle kandırmak istediğini unutmuş ve gerçekten coşmuştu, her gülümsemeyi mutluluk, her sözü gerçek kabul ediyordu; uzun zamandır özlediği kalabalıkların zevkini çıkarmaya bir sevgilinin kollarına atılırcasına tutkuyla bırakınıştı kendini.

Bu davetler gitgide çılgınlaşıyor, madam daha çok kişiyi

çağırıp, kışkırtıyordu. Ve gelenlerin sayısı arttıkça artıyordu. Çünkü o tarihlerde Law'lara ait bankanın iflas etmesiyle ülke yoksullaşmıştı, kadınsa ülkeye hükmettiği dönemde şantajla elde ettiği paraları avuç avuç saçıyordu. Paralar

kumar masalarında dönüyor, pahalı havai fişekiere yatırılıp ziyan oluyor, egzotik hevesler uğruna eriyip gidiyordu, ama kadın parasını çaresiz biri gibi gitgide daha vahşice

33

Stefan Zweig

elden çıkarıyordu. Konuklar bu savurganlık ve baloların

görmeye karşısında şaşırıp kalıyorlardı: Davederin kirnin

şerefine verildiğini kimse bilmiyordu. O çılgınca karmaşada bunu madam kendi bile unutmuydu.

Eğlenceler ağustos ayı boyunca tüm hızıyla sürmüştü.

Eylül, ağaçların saçlarına taktığı birkaç meyveyle ve altın

sarıyla bezenmiş akşam bulutlarıyla gelmişti. Artık konukların sayısı azalmış, zaman daralmıştı.

Ancak Madarne de Prie onca eğlencenin ortasında amacını neredeyse tamamen unutmuydu. İnsanları çılgınlık ve debdebeyle kandırmak isterken aslında kendini

kandırıyor, eski yaşamının taklidine kendisini öylesine

düşüncesizce kaptırıyordu ki bunları gerçek gibi algılıyor, hatta kudretine, güzelliğine ve yaşarn sevincine inanıyordu.

Bir şey farklıydı tabii, bu da canını acıtıyordu. O artık bir hiç olduğundan beri insanlar ona daha samimi, daha sıcak, ama sonra yeniden soğuk davranıyorlardı. Kadınlar ona artık imrenmiyor, küçük hainliklerle onu iğneleniyor, erkekler çevresinde pervane olmuyordu. Onunla birlikte gülüp eğleniyor, ona iyi bir arkadaş gibi yaklaşıyorlardı, ama kimse sahte sevgi sözcükleri söylemiyor, yalvarmıyor, gönlünü okşamıyor, ona saldırmıyordu; Madarne de Prie kudretini tamamen yitirdiğini bunlardan seziyordu.

Kıskançlığın, kinin, yalanın olmadığı bir yaşarn yaşarnaya değmezdi. Aslında artık unutulmuş olduğunu ürpererek fark etti: Şamata hala eskisi gibi bütün çılgınlığıyla sürüp gidiyordu, gelgelelim o artık odak noktası değildi. Erkekler başka kadınlarla gülüyorlardı ve madam bu kadınların gençliğini ve tazeliğini ilk kez fark ediyordu: Yaşlanıp onlara yabancılaşmadan dünyaya kendini hatırlatmanın zamanı gelmişti.

34

Bir Çöküşün Öyküsü

Kararıyla ilgili çekincesi her geçen gün artıyordu. İçinde titreşen bir duygu vardı; yarı korku yarı umuttu bu; bir şey onu son anda alıkoysun, geri dönüşü olmayana çaresizce atlamaktan son anda tutup geri çeksin diye umuyordu.

Onun safralarına uzanan, dans ederken kadınlara sarılan,

kumar masalarına altın saçan onca elin arasında onu tutabilecek, tutmak isteyen tek bir el; bir sürü insanın renkli oyunlarından onu kolayca vazgeçirecek kadar sevecek, avucundan kayıp giden saray iktidarının yerine koyabiiece

ġi bir insan yok muydu? Madam farkında olmadan arıyor,

bütün erkeklerin arzusunu uyandırmaya çalışıyordu, çünkü hayatta kalmak için çabalıyordu. Ancak hepsi ilgisizce yanından geçip gidiyordu.

Derken günün birinde saray muhafız alayından genç bir

kaptanla karşılaştı; bu yakışıklı ve neşeli çocuk daha önce

de dikkatini çekmişti; hava kararırken bakışlarını kaydırıp dişlerini sıkarak bahçedeki ağaçların arasında şaşkın şaşkın dolaşıyor, ara sıra da yumruğunu ağaç gövdelerine

indiriyordu. Madam çocukla konuştu. Çocuk karışık yanıtlar verdi; bir sırrın onu huzursuz ettiğini sezen kadın, ümitsizliğinin nedenini bulmak için kurcaladı. Çocuk alay

tarafından kendisine emanet edilen yüz Louis altınını kumarda kaybettiğini sonunda itiraf etti. Artık bir hırsızdı ve kendi hükmünü kendi vermeliydi. Onca neşeli gürültü patırtının içinde başka birinin daha hüznü benzer kararlarla dolaşmasını madam tuhaf bir uyarı gibi algılamıştı. Ama tabii, bu insan gençti, yanakları kanlı canlıydı, yeniden

gülebilirdi: Henüz kurtulma şansına sahipti o. Madam,

çocuğu odasına çağırıp, beş yüz Louis altını verdi. Çocuk

mutluluktan tir tir titreyip madamın ellerini öptü. Kadın

çocuğu uzun süre göndermeyip yanında tuttu, gelgelelim

delikanlının onun hiçbir şeyinde gözü yoktu, ne bir bakışı

35

Stefan Zweig

ne bir hareketiyle. Madam irkildi: Aşk artık parayla bile

satın alamıyordu. Bu, kararını yeniden körüklenmişti.

Çocuğu gönderdi ve hızla salona indi. Kapıyı açar

açmaz yüzüne kahkahalar çarptı, salonu şen seslerin ve

renkli insanların oluşturduğu bir bulut kaplamıştı. Orada

öylesine neşelenen, kendi mezarı üzerinde dans edip kahkaba atan herkese hınç duydu ansızın. İçi kıskançlıkla doldu; bu insanların hepsi yaşayacak ve mutlu olacaktı.

Bu insanları rahatsız etmek, ürkütmek, şaşkına çevirmek, onları kahkahalarından koparmak için haince bir hazla yanıp tutuşuyordu şimdi. Ve ansızın, coşkunun

sönüp yerini sessizliğe bıraktığı bir anda doğrudan şöyle

dedi: "Evde bir ölü var, farkında değil misiniz? "

Bir an şaşkınlık yaşandı. Çünkü

ölüm sözcüğü bir

sarhoşun yüreğine bile çekiç gibi inerdi. Herkes birbirine sorular sormaya başladı. Ama Madame de Prie yüz ifadesini değiştirmeden buz gibi bir sesle, "O benim," dedi,

"bu kışı çıkaramayacağım! "

Bunu öylesine ciddi, öylesine hüzünlü söylemişti ki, herkes susup birbirine baktı. Tabii yalnızca bir an için. Ardından bir köşeden bir şaka, renkli bir top gibi havalandı, bir başkası topu vurup geri yolladı, bir coşku dalgası sanki bu

alışılmadık fikirle canlanmışçasına köpürerek kabardı ve

ilk afallamanın yarattığı huzursuzluğu içine gömdü.

Madame de Prie çok sakindi. Bu yolun artık dönüşü

olmadığını hissediyordu. Ama kehanetini daha şaşırtıcı bir

havaya bürümek onu tahrik ediyordu. Pharaon oyununun oynandığı yuvarlak masalardan birine yaklaştı ve bir

•

sonraki kağıdın masaya atılmasını bekledi. Siyah yediliydi

bu. "Demek ki 7 Ekim'de." Madam bunu elinde olmadan

alçak ama duyulur bir sesle söylemişti.

•

Fransa'da XV. Louis ve XVI. Louis dönemlerinde sarayda moda olan

bir iskarnbil oyunudur. (ç.n.)

36

Bir Çöküşün Öyküsü

Konuklardan biri, "Ne varmış 7 Ekim'de?" diye öylesine sordu.

Madam ona sakince baktı. "Ölüm günüm!"

Herkes güldü, şakayı birbirine anlattı. Ve Madarne

de Prie, ona kimsenin inanmadığını fark edince delice bir

haz duydu. Dernek ki ona yaşarken artık hiç güvenilirliyordu, o halde onlarla nasıl acıması bir komedi oynadığını öldüğünde anlarnalıydılar. Uzuvarı üstünlüğün, hazzın ve

hafifliğin eşsiz hissiyle seğırdi, içini saran coşku ve küçümseme duygusundan sevinçle haykırarak gibi oldu.

Yan tarafta yüksek perdeden müzik çalıyordu. Az önce

dans başlamıştı. Madam dans edenlerin arasına karıştı ve

hiç etmediği kadar mükemmel dans etti.

Yaşamı o andan başlayarak yeniden anlam kazanmıştı. Onu kesinlikle ölümsüz kılacak bir eyleme hazırlandı

ğını biliyordu. Ölümüne dair kehanetinin günü gününe

gerçekleşmesi halinde kralın nasıl şaşırıp, konukların nasıl

dehşete düşeceklerini gözünde canlandırdı. Ölüm komedisini büyük bir özenle hazırladı, çağırdığı konukların sayısını sürekli artırdı, harcamaları ikiye katladı, ani düşüşünü

daha hissedilir kılmak için bu son günlerin debdebesini

bir sanat eseri üzerinde çalışırmış gibi inşa etti. Ölümünün

müjdesini her fırsatta yeniden gözler önüne serdi, ama her

seferinde neşenin parıltılı perdesini üzerine örttü; amacı,

tebliğden herkesin haberinin olması ama yine de kimsenin

buna inanmamasıydı. Ölüm, kralın unutulmazlar mertebesinden indirdiği adını yeniden oraya yükseltmektiydi.

Dönülmez kararını uygulamaya koymadan iki gün

önce son bir davet verdi, şimdiye kadar düzenlediklerinin

en görkemlisiydi bu. İran ve başka İslam ülkelerinden gelen

elçilerin Paris'te ilk kez görünmeleriyle birlikte Fransa'da

Doğu havası moda olmuştu; Şark kültürü kisvesine bürün-

37

✦

Stefan Zweig

müş kitaplar yazılıyor, masallar ve efsaneler anlatılıyordu;

insanlar Arap tarzında giyinmekten zevk alıyor ve Arapların cafcıflı konuşma üslubunu taklit ediyorlardı. Madame de Prie, korkunç bir masrafın altına girerek şatonun tamamını bir Şark sarayına döndürmüştü. Yerlere değerli halılar serilmişti, pencere demirlerinde gümüş zinciriere bağlı gıklayan papağanlar, beyaz tüylü kakadular salınıyordu,

türbanlı uşaklar geniş ipek şalvarlarıyla koridorlarda sessizce koşturuyor, o zamanlar henüz hiç bilinmeyen Türk tatlılarını ve içeceklerini macera dolu görkemden gözleri

kamaşmış konuklara sunuyorlardı. Bahçeye renkli çadırlar

kurulmuştu, oğlanlar ellerindeki geniş yelpazderi salıyarak serinlik yayıyorlar, koruluğun kuytularından müzik **dosyataciri.com**

sesleri geliyordu; akşamı masaisi ve unutulmaz kılmak için

her şey sağlanmıştı; o gece yıldızlarda kaplı olan gökyüzünde gümüş gibi parlayan hilal, Boğaz'daki gecenin bağucu sıcağına gizemli bir şehvet kazandırmak için hayal gücünün hesaplı oyununa katkıda bulunuyordu.

Asıl sürprizi ise, içindeki sahnenin önüne kırmızı kadife

perdelerin çekilmiş olduğu olağanüstü geniş bir çadır sunuyordu. Madame de Prie şanının ve güzelliğinin tüm debdebesiyle konuklarının karşısına çıkabilmek için komedisini bizzat kendisi oynamaya karar vermişti: Bu, onun ölümünden önce yaşamının bütün neşesinin ve tasasızlığının insanların üstünde bir kez daha ışıdığı en son, en güzel aldatmacası olmalıydı. Yaşamının kalan son birkaç günü içinde genç bir şaire bir oyun sipariş enmiş, bunu tamamen kendi

beyanlarına göre hazırlamıştı. Zaman dar, alexandrine'ler*

kötüydü, gelgelelim önemli olan bu değildi. Tragedya Do

ğu'da geçiyordu, Madame de Prie kendine Zengane rolünü

On iki heceli dize. (ç.n.)

38

Bir Çöküşün Öyküsü

seçmişti; Zengane, düşmanları tarafından imparatorluğu

elinden alınmış ve onuruyla ölüme giden genç bir kraliçeydi, oysa onu yenen yüce gönüllü kişi, eşi olması koşuluyla onunla bütün krallığını paylaşmayı teklif eonişti. Madam

kendine bir şart koşmuştu: Gönüllü olarak seçtiği ölümünü her şeyden habersiz kişilere oynayacak, sonra da gerçe

ğe dönüştürecekti. Bir de sırf oyunda bile olsa geçmişini bir

kez daha yaşamak, bir kez daha kraliçe olmak istiyordu,

bunun için doğduğunu ve kudreti elinden alınır alınmaz da

ölmek zorunda olduğunu göstermek istiyordu.

İnsanların onu son kez gördüğü o akşam güzel ve krali

çe gibi olma hırsı içindeydi; geçmişe dair resmini görünmez

bir taçla süslemek istiyordu; adı, azamedî olan her şeyi

sarıp sarmalayan derin saygı sağanağıyla korunmalıydı.

Makyaj, çökmüş yanaklarının solgunluğunu gizliyor, zayıflığı kabarık Şark giysileri içinde kayboluyordu; bulanıklaşmış gözleri, nemli sabahlarda koyu renkli çiçeklere konmuş şebnemler gibi saçlarında parıldayan değerli taşların birbirine karışmış parıltısının ışığı altındaydı. Madam, içinin ateşinden uçsuz bucaksız artan ısıltısıyla ve yere diz

çökmüş uşakların ortasında hışırtıyla açılan perdenin arkasında belirince, derin bir saygıyla şaşkına dönen konukların arasında fısıldaşmalar başladı. Kalbi hızla çarpıyordu şimdi: Acı içinde geçirdiği o haftalardan sonra ilk kez, ya

şamının onca zaman özü olan o hoş hayranlık dalgasının

çağıltılada yükselerek kendisine doğru geldiğini hissetti ve

içinde muhteşem bir duygu patlaması oldu; efkarlı bir hazla karışık tatlı bir hüznün, taşkınlığını yitirip tekrar tekrar yüce bir mutluluk haline dönüşen bir pişmanlıktı bu. Kar

şısında kayalara çarparak onu kandıran dalgalar vardı; tek

bir kişiyi bile görmüyordu artık, bir kitle duruyordu orada; belki konukları, belki bütün Fransa'ydı, belki gelecek 39

Stefan Zweig

kuşaklar, belki de sonsuzluktu. Mesut bir halde yalnızca

tek şeyi; tepede, yine tepede olduğunu duyumsuyordu; kıskanılarak, hayranlık duyularak, bütün bu isimsiz meraklı bakışların parıltısı altındaydı ve sonunda, evet sonunda,

kim bilir kaç zaman sonra yaşadığının, canlı olduğunun

bilincine vardı yeniden. Ve bu bir saniyelik yaşamın ölüm

olan bedeli ağır sayılmazdı.

Daha önce hiç denememiş olmasına karşın şahane rol

yapıyordu. Çünkü başkalarının önünde duygularını göstermeyi engelleyen her şeyi; korkuyu, kaygıyı, utancı, çekingenliği üzerinden atmıştı, nesnelere gerçekten yalnızca oynuyordu şimdi. Kraliçe olmak istiyordu ve bir saat boyunca yeniden olmuştu. Soluğu yalnızca bir kez, şu satırı **dosyataciri.com**

dile getirirken kesildi:

"Je vais mourir, oh ne me plaignez pas!" Çünkü bu

•
nunla yaşamının en önemli arzusunun dile getirdiğini duyumsuyordu ve de insanların kandırılmaya yanaşmamalarından, onu tutmak, uyarmak, frenlemek istemelerinden korkuyordu. Ama tam da bu feryattan sonra durması,

karşısındakilerde rolünü büyüleyici bir inandırıcılıkla oynadığı izlenimi uyandırmış, insanlar ürpermişti. Ve madam hançeri vahşice hareketlerle kalbine doğru sallayıp yere yığıldığında ve dudaklarında bir gülümsemeyle can

veriyor gibi olduğunda, aslında şimdi yeni başlayan oyun

bittiğinde, konuklar sahneye koştular, onu alkışladılar ve

Madame de Prie'ye iktidarın zirvesinde olduğu günlerde

bile görmediği bir coşkuyla saygılarını sundular.

Madame de Prie ise onca heyecan karşısında yalnızca

gülümsedi. Zengane'nin ölümünü mükemmel canlandırdığı için kendisine iltifatlar yağdırılırken sakince, "Nasıl

•
Yakında öleceğim, bana acımayın. (ç.n.)

40

Bir Çöküşün Oyküsü

ölüneceğini bugün hala bilmeyecek miydim?" dedi. "Ölüm

içime girdi zaten, yarından sonra her şey bitmiş olacak."

İnsanlar yine gülüştüler. Ama kadının canını acıtmıyordu bu artık. Onu coşkuyla izleyenlerin hepsini kandırdığı için acının işlemediği öylesine mutluluk dolu bir keyif, öylesine çocuksu, taşkın bir sevinç vardı ki içinde, ortalıkta uçuşan kahkahalaca elinde olmadan eşlik etti. Eskiden insanlarla ve güçle oynamıştı yalnızca, şimdi ise hiçbir oyuncağın ölüm kadar keyifli olmadığını fark ediyordu.

Yaşamının son tam günü olan ertesi gün konuklar artık

oradan ayrılıyorlardı: Ölümü tek başına karşılamak istiyordu madam. Faytonlar beyaz toz bulutlarını uzaklara taşıyor, atlılar dörtnala uzaklaşıyordu, salonlar kahkaba

dan ve ışıktan yana ıssız kalmıştı ve şöminede huzursuz bir

esinti dolanıp duruyordu. Sanki bu insanların gitmesiyle

birlikte damarlarındaki kan da ağır ağır boşalıyordu, gitgide soğuktan daha çok donduğunu, daha güçsüz, daha savunmasız, daha ürkek olduğunu duyumsuyordu. Dün

oyunmuş gibi pek kolay görünen ölüm, yeniden yalnız kalan kadına ansızın dehşetini ve gücünü gösteriyordu.

Ve çoktan dizginleyip ezdiğini sandığı her şey yeniden

canlanmıştı. Son akşam gelip çattı: Işıktan ürküp eşyaların

arkasına kaçan yılanımsı gölgeler, dillerini oynatacak

saklandıkları yerden çıkıyorlardı yeniden. Kahkabaların

boğduğu, kalabalığın renkli görüntüleriyle üzeri örtülen

dehşet, şimdi olanca gücüyle ıssız odalara dalmıştı yine.

Sessizlik, ses dalgasının karşısında büzülüp sinmişti yalnızca: Şimdiyse sis gibi yeniden yayılıyor, odaları, salonları, basamakları, koridorları ve titreyen yüreğini de kaplıyordu.

Ona kalsa yaşamına hemen son verirdi. Ancak Ekim'in

'sini seçmişti ve kandırmacayı bozamazdı; zaferinin bu

41

Stefan Zweig

yapay, çeşitli yalanlarla yanıp sönen binasını bir heves uğruna yıkamazdı. Beklemek zorundaydı. Ne var ki dışarıda rüzgar onunla alay ederken ve içeride karanlık gölgeler yüreğine saldırırken ölmekten çok daha zordu bu ölüm

saatini bekleyiş. Ölümden önceki son uzun geceye, şafak

vaktine kadar geçecek sonsuz zamana nasıl katlanabilecekti? Karanlık nesnelere hayaletler gibi gitgide daha çok yanına sokuluyor, geride bıraktığı yaşamının bütün gölgeleri mezarlarından çıkıyordu; kadın odadan odaya koşup onlardan kaçıyor, ancak onlar tablolarından dik dik bakıyor,

pencerelerin ardından sırtlıyor, dalapların arkasına sinmiş

bekliyorlardı. Hala yaşamakta olan ve insan isteyen, bir
gece için çevresinde insan isteyen kadına ölümler şimdiden el

uzatıyorlardı. Kadın, herhangi birinin özlemini çekiyordu, tıpkı gün ışıyana kadar soğuktan titreyerek sarınacağı bir palto gibi özlüyordu onu.

Çıngırağı ansızın çaldı, öyle ki çıngırak kurşun isabet etmiş hayvanın feryadı gibi tiz bir gürültü kopardı. Bir uşak uyku sersemliği içinde yukarı çıktı. Kadın, derhal papazın yeğenine gitmesini, onu uyandırıp getirmesini buyurdu.

Uşak ona gözlerini dikmiş, deliye bakar gibi bakıyordu. Ama madam bunu hissetmedi, hiçbir şey hissetmedi, içindeki bütün duygular ölmüştü. Ona dayak atan birini

çağırtmaktan utanmıyordu, gece vakti bir erkeği yatak odasına getirttiği için uşaktan da çekinmiyordu. İçinde yalnızca boşluk ve soğuk vardı, titreyen zavallı bedeninin donmaması için sıcaklığa ihtiyaç duyduğunu hissediyordu.

Ruhu zaten ölmüştü, geriye bir tek bedenini öldürmesi kalmıştı.

Bir süre sonra kapı açıldı. Eski aşığı içeri girdi. Bakışları

buz gibi ve alaycıydı, tarif edilemez ölçüde yabancıydı delikanlı kadına. Ama kapıyı açmasıyla birlikte dehşet az da 42

Bir Çöküşün Öyküsü

olsa nesnelere altına sinmiş, kadın onlarla büsbütün tek başına kalmaktan kurtulmuştu.

Delikanlı çok katı görünmeye ve içindeki şaşkınlığı ele

verinemeye çabalıyordu, çünkü bu çağınma hiç beklemediği bir anda gerçekleşmişti. Şato kutlamalarla inierken o öfkeden kısılmış gözlerle günlerce bahçenin parmıklıklı

kapılarının çevresinde gizlice dolanmış, kadının aşığı olarak o ihtişamın ortasında yer alamadığı için kendini suçlamaktan bitip tükenmişti. Vaktiyle kadını aşağıladığı için öfkeden kendini yiyip bitirmişti, çünkü paranın su gibi aktığı bu alemleri görünce servetin gücünü bir anda yeniden kavramıştı, ama bundan yararlanma şansını kaçırmıştı. Bir de Madame de Prie ile geçirdiği saatler, na

rin ve kırılğan uzuvlu, hiç bilmediği kışkırtıcı şehvetlere

sahip, hışırtılı ipek giysiler içindeki bu zarif, mis kokulu,

ahlaken çökmüş kadınlara karşı içinde bir arzu uyandırmıştı. Sefillik içindeki papaz konutuna geri yollanmasına kendisi sebep olmuştu ve orada gözüne her şey bir anda

kaba, kirli ve yıpranmış görünmüştü. Artık körüklenmiş

olan hırsıyla Paris'ten gelen bütün kadınlara gözünü dikmiş, ama hiçbiri yüzüne bakmamıştı; kadınların faytonlarının tekerleklerinden onu aşağılarcasına üzerine dışkılar sıçramıştı; önlerinde dalkavukça şapka çıkardığı mevki

sahibi beyefendiler ise onu dikkate bile almamışlardı.

İçinden yüzlerce kez şatoya gidip Madame de Prie'nin

ayaklarına kapanmak gelmiş, ancak korkusundan bundan vazgeçmişti.

Ama şimdi madam onu çağırtmış, bu da kibirlenmesine

yol açmıştı. İçten içe kasılıyordu: Kadının ona yeniden ihtiyaç duyması, yaşamının en gurur verici anıydı.

Bir an karşılıklı bakıştılar. Madam, gözlerindeki kini

pek gizleyemedi. O an ikisi de karşısındakini hor görüyor-

43

Stefan Zweig

du, çünkü niyetleri birbirlerinden çıkar sağlamakn. Madarne

de Prie kendine hakim oldu. Sesi buz gibiydi.

"Berlington Dükü, kendisine tavsiye edebileeeeğim bir

sekreter tanıyıp tanımadığımı sordu dün. Eğer bu görevi

istersen, seni yarın bir tavsiye rnektubuyla Paris'e, onun

yanına yollanın."

Delikanlı ürperdi. Peşinen kibirli bir ifade takınmıştı,

kadın onu kazanmaya çalışırsa müdana etmeyecekti, lütfeder gibi davranacaktı. Ama bu kararı bir anda yerle bir oldu. Hırs, onu ele geçirmişti. Gözlerinin önünde Paris yanıp söndü.

"Madam böylesine bir lütuha bulunurlarsa - ben, benim için bundan daha büyük bir mutluluk düşünerniyo

run," diye kekeledi. Gözlerinde, kırbaçlanmış bir köpeğin yalvaran ifadesi vardı.

Kadın başını salladı. Sonra delikanlının yüzüne baktı:

Bakışları amirane idi, ama sonra biraz yurnuşadı. Delikanlı anlarnıştı. Her şey yine eskisi gibi seyretti . . .

Ve kadın bu ateşli gecenin tek bir saniyesinde bile delikanlıdan nefret ettiğini, onu hor gördüğünü, kandırıldığını unutmadı -çünkü Beriington Dükü diye birisi yoktu-, bir

insanın okşarnalarını bir yalanla satın alacak kadar alçak

biri olduğunu biliyordu, ama yine de onun uzuvlarında hissettiği, dudaklarından içtiği şey yaşardı, gerçek yaşardı, durdurmaya çalıştığı karanlık ve sessizlik değildi. Delikanlının gençliğinden yayılan sıcaklığın ölümü itelediğini hissetti kadın ve o sırada tek isteğinin gitgide daha çok yakla

şan ve kudreti hakkında ilk kez fikir sahibi olduğu ölümü

kandırmak olduğunu bir an bile aklından çıkarmadı.

7 Ekim sabahı hava açıktı, güneş kırların üzerinde titreşiyordu, gölgeler bile şeffaf ve berraktı. Madarne de Prie, 44

Bir Çöküşün Öyküsü

bir kutlamaya hazırlanırcasına özenle giyindi, eşyalarını

düzenledi, mektuplarını yaktı. Olağanüstü değerli olan

mücevherlerini abanoz ağacından küçük bir sandukaya

koyup kilitledi, bütün borç senetlerini ve sözleşmeleri yırttı. İçinde her şey yine açık ve sağlandı ve her konuda açıklık istiyordu.

Aşığı içeri girdi. Onunla hınçtan uzak içten bir tavırla

konuştu; az da olsa kendisi için bir şey ifade etmiş olan bu

son kişiyi böylesine acımasızca kandırıldığı için canı acıyordu. Kimsenin kendisinden kinle söz etmesini istemiyordu, herkes onu hayranlık ve şükranla anmalıydı. Ve kadının

canı, mücevherlerini doldurduğu sandukayı yaşanan şu bir

gece karşılığında delikanlının önüne dökmek istiyordu: Bir

servet vardı içinde.

Ama delikanlı uykulu ve miskindi. Köylüce sahip olma

hırsıyla mevkiden ve geleceğinden başka bir şey düşünmüyordu. Bir de kadının okşamalarındaki ihtiraslı ateşi anımsadıkça daha da küstahlaştı. Aksi bir sesle şimdi hemen Paris'e gitmesi gerektiğini söyledi, yoksa belki de geç kalırdı ve tavsiye mektubunu rica yerine taleple istedi. Kadının içi

buz gibi oldu. Onu kiralamıştı, o da bedelini istiyordu.

Kadın mektubu yazdı, yaşamayan ve delikanlının bulamayacağı birine yazılan bir mektuptu bu. Ancak madam mektubu vermeden önce duraksadı. Kararını bir kez daha

erteledi. Delikanlıya bir gün daha kalıp kalamayacağını

sordu, bunu çok arzu ediyordu. Bunları söylerken sandukayı elinde tartıyordu. Delikanlı evet derse, bunun belki kurtuluşu olacağını hissediyordu. Ancak bütün kararlar

hemen verildi. Çocuğun acelesi vardı. Kalmak istemiyordu. Bunu böyle kırıcı bir şekilde söylememiş, kendini bir geceliğine sattığını böylesine hissettirmemiş olsaydı, kadın

yüz binlerce livre değerindeki mücevherlerini ona armağan

45

Stefan Zweig

edecekti. Ama çocuk haşindi, bakışları küstah ve sevgisizdi. Kadın bunun üzerine eline en küçüğünden donuk -

çocuğun gözleri gibi donuk- tek bir taş aldı, içinde ne oldu

ğunu çocuğun sezmediği sandukayı Paris'teki Azize Ursula

Manastırı'na ulaştırmasının bedeli olarak ona verdi. Sandukaya bir de ruhuna ayinler düzenlenmesini rica eden bir mektup ilişti. Sonra da sabırsızlanan çocuğu Bedington

Dükü'ne gönderdi.

Delikanlı fazlaca teşekkür etmeden gitti, kendi elleriyle

taşıdığı yükün değerinden bihaberdi. Kadın, herkese duygularının komedisini aynadıktan sonra yoluna çıkan son kişiyi de kandırmıştı böylece.

Sonra kapıyı kilitleyip çekrnededen aceleyle küçük bir

şişe çıkardı. Şişe incecik Çin parseleninden yapılmıştı,

üstünde ürkütücü tuhaflıkta mavi ejderhalar kıvrılıp bükülüyorlardı. Madame de Prie şişeye merakla bakıp insanlarla, prenslerle, Fransa'yla, aşkla ve ölümle oynadığı gibi kayıtsızca oynadı. Kapağını açtı, içindeki açık renk sıvıyı

küçük bir kaseye boşalttı. Bir an duraksadı, aslında sıvının

acı olabileceğine dair çocuksu bir korkuydu bu yalnızca.

Kedi yavrusunun sıcak sütü yoklaması gibi dilini dikkatlice

içine soktu: Yok, tadı kötü değildi. Böylece kasedeki sıvıyı

bir dikişte boşalttı.

Bütün bunlar ona o an tuhaf ve gülünç geldi, öyle ya

insanın tek bir küçük yudum alması ertesi sabah bulutları,

çayırları, ormanları görmemesine yetiyordu; ulaklar ko

şuşturacak, kral ürkecek ve bütün Fransa şaşkınlık içinde

kalacaktı. O çok korktuğu büyük eylem buydu demek. Konuklarının şaşkınlığını, ölümünü günü gününe önceden bildirmesine bağlanacak efsaneleri düşündü; ama bir tek şunu anlamadı: Sırf insanların yokluğunu çektiği için kendini

ölümün kollarına bırakmıştı aslında, ufacık bir komediyle

46

Bir Çöküşün Öyküsü

kandırılabilen bu kıt akıllı sersem insanların. Ölüm denen

şey kolay geldi ona, hatta ölürken gülümseyebiliyordu insan, gerçekten, denedi, hem de pek güzel gülümseyebiliyordu ve ölüm geldiğinde güzel ve huzurlu, doğaüstü mutlulukla ışıldayan bir yüze sahip olmak hiç de güç değildi.

Gerçekten, öldükten sonra bile mutluluk komedisi oynanabilirdi, bunu daha önce bilmiyordu. Her şey, insanlar, dünya, ölüm ve yaşam ona bir anda müthiş eğlenceli geldi,

öyle ki hoppa dudaklarındaki yapay gülümsernesi bir anda

bilinçsizce gerçek oluverdi. Karşısında bir ayna varmış gibi
doğruldu, ölümü bekledi ve gülümsedi, gülümsedi, gülümsedi.

Ne var ki ölüm, kandırılmaya izin vermeyip gülümsemeyi parçalamıştı. Madame de Prie'yi bulduklarında yüzü korkunç bir şekil almıştı: Y üzündeki öfkeli çizgilerde son

haftalarda yaşadığı her şey; öfke, azap, anlamsız korku,

delice çaresiz acı yazılıydı. Dudaklarına kondurmak için

hırslı bir mücadele verdiği sahte gülümsernesi acizce eriyip

girmişti. Ayakları kıvrandıran azapla bükülmüştü, elleri bir

perdeye öylesine sımsıkı yapışınıştı ki, parmaklarının arasında bez parçaları kalmıştı, ağzı acı verici bir çığlık atmak istercesine açıktı.

Sahte keyfini sergilediği büyük dram da, ölüm gününü gizemli bir biçimde önceden bildirmesi de boşa gitmişri. intihar haberi Paris'e akşam saatlerinde ulaştı, o sırada bir İtalyan sihirbaz sarayda hünerlerini sunmaktaydı. Bir

şapkada tavşan yok ediyor, yumurta kabuklarından kaz

çıkarıyordu; haber geldiğinde insanlar biraz heyecanlandılar, şaşkınlık içinde fısıldaştılar; Madame de Prie adı aralarında birkaç dakika dolaştı, ama sihirbaz o sırada yine şaşılması yeni bir numara sergilediği için Madame de Prie

47

Stefan Zweig

unutuldu; kendisi de olsa yabancı birinin yazgısını aynen

öyle unutturdu. Onun tuhaf ölümüne Fransa'da gösterilen

ilgi uzun sürmemiş, unutulmaz bir komedi oynamak için

gösterdiği çaresiz çaba boşa gitmişti. Özlemine duyduğu

şan, ölümüyle zorla elde etmek istediği ölümsüzlük, adının

yanından teğet geçmişti: Yazgısı, önemsiz olayların tozuyla

dumanının altında kalmıştı. Çünkü insanlık tarihi davetsiz

misafirleri sevmezdi; kahramanlarını kendi seçer, ne kadar

usandırıcı bir çabaya girederse girsinler hakkı olmayanları

acımasızca geri çevirirdi; talibin ilerlemekte olan arabasından bir kez düşen kişi, arabaya bir daha yetişemezdi. Madame de Prie'nin garip ölümünden, gerçek yaşamından ve sahtece tasarlanmış hilekarlığından geriye herhangi bir anı

kitabındaki birkaç kuru satır kalmıştı yalnızca; ezilmiş bir çiçekten yitip gitmiş baharının mis kokulu mucizesi nasıl anlaşılmasa, Madame de Prie'nin tarih olmuş yazgısının tutkulu coşkusu da sezilmiyordu bu satırlardan.

8.

4.

7.

lağanüstü
Ilknur İgan

İgan

Büyük
Nafer

STE FAN ZWE I G ' 1 n

MODERN KIASIKLER DiZiSi ndeki diğ er eserleri

Üç

Usta

Ç ev.

Ermiş

Kendileriyle Savaşanlar

Ç ev. Nafer Ermiş

Kendi Hayatının Şürini Yazanlar

Çev. Gülperi Sert

Satranç

Çev. Ahmet Cemal

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Çev. Ahmet Cemal

Bir Kadının Yaşamından Yirmi Dört Saat

Çev. Mahmure Kahraman

Karmaşık Duygular

Çev. İknur İgan

Korku

Çev. İknur İgan

Yakıcı Sır

Çev. İknur İgan

Gömü ü Şamdan

Çev. Regaip Minareci

O

Bir Gece

Çev.

Müebbiye

Çev. İknur

Amok Koşucusu

Çev. Nafer Ermiş

Clarissa

MODERN KLASİKLER Dizisi - 90

Bu son derece çarpıcı çöküş öyküsü, XV. Louis döneminde Fransız sarayında epey etkili olmuş aristokrat bir kadının gerçek yaşamına dayanır. Madame de Prie günün birinde gözden düşer ve kral tarafından Normandiya'ya sürülür. İktidar sahibi ve ilgi odağı olduğu hareketli ve eğlenceli Paris günlerinden sonra, ne kadar süreceği belli olmayan, kendisiyle baş başa kalacağı bir sürgün dönemi beklemektedir onu. Ancak iktidar savaşları, entrika ve eğlenceden ibaret boş saray hayatı varoluşuna anlam katan tek şeydir. Hem kendini hem çevresindekileri sürekli kandırma eğilimindeki bu siğ ve kibirli kadın, malikânesinde gösterişli eğlenceler düzenleyerek Paris'teki hayatını yeniden canlandırmaya çalışır. Giderek mantıklı düşünme yetisini bütünüyle yitiren Madame de Prie, yeniden bütün dikkatleri üzerine çekebilmek için inanılmaz bir plan yapar.

STEFAN ZWEIG (1881-1942):

Roman, şiir, öykü, deneme ve oyun gibi farklı türlerde yetkin ürünler veren yazar, Viyana'da doğdu. Yaşamı boyunca Avrupa'nın hızlı değişimine tanıklık etti. 1913'te Salzburg'a yerleşti. 1934'te Nazilerin baskısı yüzünden bu kentten ayrıldı. Önce İngiltere'ye, 1940'ta da Brezilya'ya göç etti. 1942'de karısıyla birlikte intihar etti. Önemli denemeleri arasında Balzac, Dickens ve Dostoyevski'yi konu aldığı *Drei Meister* (1920; *Üç Büyük Usta*); Hölderlin, Kleist ve Nietzsche'yi incelediği *Der Kampf mit dem Dämon* (1925; *Kendileriyle Savaşanlar*) ile Casanova, Stendhal ve Tolstoy'la ilgili *Drei*

Dichter ihres Lebens (1928; *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*) sayılabilir. Yazara ün kazandıran bir başka yapıtı *Sternstunden der Menschheit*'tir (1928; *Yıldızın Parladığı Anlar*). Zweig ayrıca Joseph Fouché, Marie Antoinette ve Mary Stuart'ın nesnellikten çok sezgiye dayanan biyografilerini yazmıştır. Çok sayıda yapıtı arasında *Verwirrung der Gefühle* (1925; *Karmaşık Duygular*) adlı bir öykü kitabıyla *Ungehduld des Herzens* (1938; *Sabırsız Yürek*) adlı bir psikolojik romanı da mevcuttur.

9 786053 329527

KDV dahil fiyatı
6 TL

BÜTÜN ESERLERİ - 15

